

Угорська мова
для загальноосвітніх навчальних
закладів з навчанням угорською
МОВОЮ

Браун Є.Л., Зикань Х.І., Ковач-Буркуш Є.С.

Magyar nyelv
tankönyv a magyar tannyelvű
általános oktatási rendszerű
tanintézetek 7. osztálya számára

«Угорська мова»
підручник для 7 класу загальноосвітніх
навчальних закладів з навчанням угорською мовою

Braun Éva
Zékány Krisztina
Kovács-Burkus Erzsébet

MAGYAR NYELV

Tankönyv a magyar tannyelvű általános
oktatási rendszerű tanintézetek
7. osztálya számára

Львів
Видавництво „Світ”
2015

УДК 811.511.141(075.3)
ББК 81.665.2я7
Б 87

Браун Є.

Б 87 Угорська мова : підруч. для 7 кл. загальноосвіт. навч. закл. з навч. угорською мовою / Є. Браун, Х. Зикань, Є. Ковач-Буркуш. – Львів : Світ, 2014. – 224 с. : іл.

ISBN 978-966-603-000-0

Матеріал підручника допоможе учням повторити і поглибити свої знання. Подано різноманітні як за тематикою, так і за складністю завдання. Крім закріплення нового матеріалу, вони сприяють виробленню в учнів навиків правопису та розвитку мови, збагаченню словникового запасу, вчать самостійно працювати, тобто визначити, формулювати деякі мовні явища. Тексти для опису того чи іншого мовного явища підібрані з творів класиків угорської літератури та з сучасних угорськомовних видань. Вони носять виховний характер, наголошуючи на красі, багатстві та виразності рідної мови.

УДК 811.511.141(075.3)
ББК 81.665.2я7

© Браун Є.Л., Зикань Х.І.,
Ковач-Буркуш Є.С., 2015

© Видавництво „Світ”,
оригінал-макет, 2015

ISBN 978-966-603-000-0

KEDVES GYEREKEK!

Elmúlt a nyár, véget ért a szünidő, és elérkezett az új tanév. Bizonyára számos élményben, kellemes pihenésben, érdekes kalandban volt részetek a nyár folyamán. A nyári emlékek felidézése majd az őszi hangulatban is arra készítet benneteket, hogy vidáman, jókedvvel vegyétek fel a versenyt az előttetek álló feladatokkal. Ezekkel a szép emlékekkel a lelketekben újult erővel láthattok hozzá a tanuláshoz.

A 7. osztályban tovább folytatjátok a magyar nyelv tanulását, rendszerének felépítését, helyesírástok fejlesztését. Megismerkedhettek az anyanyelv fontos szabályaival, számos szépségével, érdekes tudnivalóival, melyek hozzájárulnak ahhoz, hogy a mindennapi életben egyre szebben, helyesebben és választékosabban tudjátok használni a nyelvet szóban és írásban egyaránt. A magyar nyelv gazdag szókincse, kifejezőmódja, rokon értelmű szavainak változatossága megadja erre a lehetőséget, csupán rajtatok áll, hogy miképpen alkalmazzátok azokat.

Számos író, költő és művész beszélt az anyanyelv fontosságáról és jelentőségéről. Mi most a nagy magyar zeneszerző és népdalgyűjtő, Kodály Zoltán egyik szép gondolatát idézzük nektek: „*A magyar kiejtést is tanulni kell, még a született magyarnak is. Ha nem csiszolja, újítja folyamatosan, berozsdásodik.*” Ezzel a bölcs tanáccsal kívánunk számotokra eredményes tanulást és jó jegyeket.

A szerzők

Vedd figyelembe a következő jeleket:

Könnyebb feladatok, mindenki oldja meg őket!

Párban végzett feladat

Szabályok, amelyeket meg kell tanulnod!

Helyesírási és helyes kiejtési gyakorló

Gondolkodtató feladatok

Kérdések, feladatok

Szövegértés

Kulcsszavak

Témazáró

Érdekes információk

Házi feladatok

Szómagyarázat

A NYELVI KOMMUNIKÁCIÓ

Az elmúlt évek során már foglalkoztunk a kommunikáció-val, foglaljuk tehát össze, amit tudunk róla.

- A *kommunikáció* – az információcsere folyamata. Nélküle nem képzelhető el a társadalmi élet.
- A *nyelv* – a szavak és szabályok rendszere.
- A *beszéd* – nyelvi közlés. A beszéd, a nyelvi kommunikáció kizárólagosan emberi (szóbeli és írásbeli) tevékenység.

A nyelvi eszközrendszer összetevői a **hangok**, a belőlük épülő **szóelemek** (szótövek, toldalékok), amelyek összekapcsolásával jönnek lét-

re a **szavak**, majd a **szó szerkezetek**, végül a **mondatok**. Ezeknek az „építőelemeknek” meghatározott szabályrendszere van, amely alapján egységes **szöveggé** állnak össze.

- A kommunikáció történhet írásban és szóban egyaránt.

1. Az alábbi képen ábrázolt kommunikációs összetevők alapján magyarázd el a szóbeli kommunikáció folyamatát!

Az írásos közlés stílusai:

- a szépirodalmi vagy művészi stílus,
- a publicisztikai vagy újságírói stílus,
- a hivatalos stílus,
- a tudományos stílus.

A **szóbeli közlésben** megkülönböztetünk:

- szónoki stílust,
- előadói stílust,
- társalgási stílust

2. Elevenítsd fel a stílusokról tanultakat! Beszéljétek meg a jellemzőiket!

3. Alkossatok rövid, de megszerkesztett szöveget az iskolaújság számára *Korunk kommunikációs lehetőségei* címmel! Milyen stílusú lesz ez az írás?

1. Írj szöveget választott témára az egyszerű és helyes stílus követelményeinek megfelelően, stílusbeli vétségek nélkül!

2. Milyen névnap van augusztus 20-án? Mondattal válaszolj, szótagolva írd le!

AZ EGYÉN ÉS A KOMMUNIKÁCIÓ

gondolat, érzés, személyiség, beszédhelyzet, körülmények

A nyelvi kommunikáció – az egyén gondolatainak, érzéseinek, szándékainak a megfogalmazása, az emberi érintkezésben való tudatos és kölcsönös felhasználása.

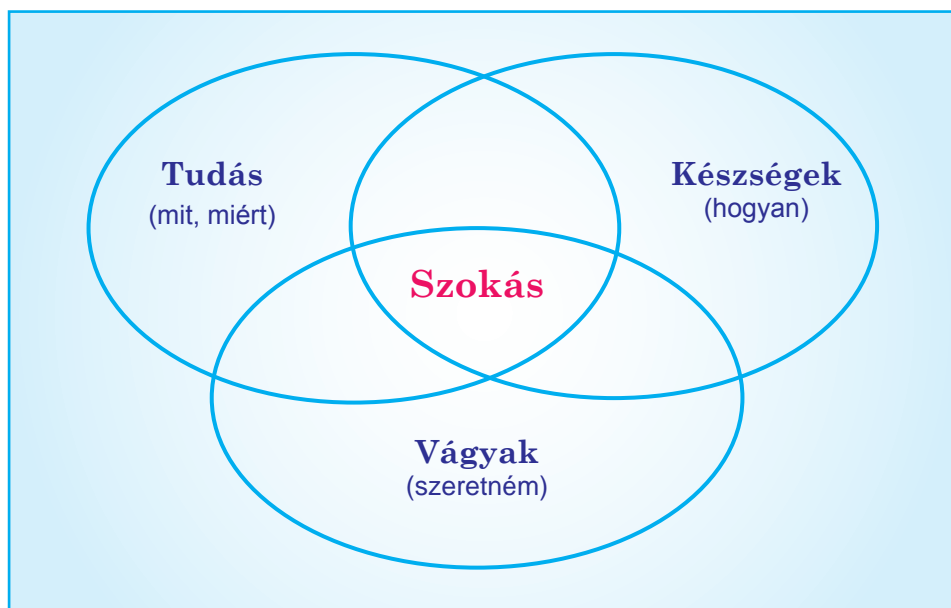
Az információ nem közlésfolyamat, mert csak passzív, egyoldalú tájékoztatás, illetve tájékozódás; nincs visszajelzés.

Az ember – társas lény, tehát szüksége van arra, hogy érzéseit szavakba öntse. Egész életünkben kommunikálunk. Az újszülött is képes tudtára adni a világnak érzéseit. A következő években pedig utánnal és tanulással elsajátítja azokat az ismereteket, amik segítségével kiépíti saját személyiségét.

A kommunikáció lehet **szóbeli** és **metakommunikáció** (mimika, gesztus, testtartás, távolság stb.).

A kommunikáció funkciói:

- **tudás** – a valóság ábrázolása, leírása, közlése (tudomást szerezhethünk tényekről, dolgokról, eseményekről, ismeretekről; kommunikációt megelőző történésekre következtethetünk);

- **vágyak** – felhívó funkció, érzelmek, vágyak kifejezése (akarat, kérdések, követelések kinyilvánítása);

- **készségek** – gondolataink megformálása, a személyiség megnyilvánulása, ide tartoznak azok a „kiegészítők”, amikről a kommunikáció során eldöntjük, hogy alkalmazzuk-e őket (szavak, mondat típusok, szövegszerkezet, stílusok, gesztusok, mimika, testtartás stb.).

Mindhárom kommunikációs funkció elsősorban az egyéniségünket mutatja, de nagyban meghatározzák őket a társadalmi szokások, alkalmazott udvariassági normák, iskolai, családon belüli szabályok stb.

4. Fejezd be a megkezdett szóláshasonlatokat!

Szemtelen, mint....

Erős, mint...

Úgy hazudik, mint...

Bátor, mint...

Okos, mint...

Hallgat, mint...

Alkoss szöveget az alábbi szavak felhasználásával! Magyarázd meg, hogyan lesz összefüggő szöveg a szavakból!

nyári szünidő, vízpart, estig, idő, boldog, sok, szülő, szép, nap, korán, busz, pihenés

A CÍMZETT, A BESZÉDTÁRS. A MEGFELELŐ MEGSZÓLÍTÁS

Irodalmi szövegekben gyakran találkozunk a korra jellemző megszólításokkal. Lássunk néhányat azok közül, amelyeket egykor ősink használtak.

A *tekintetes* cím az arisztokraták kiváltsága volt. A *kegyelmes*, a *nagyságos* titulus bírónak is kijárt. Előfordult, hogy kegyelmesnek uralkodót is neveztek. A grófoknak a *kiválóságok* megszólítás járt. Az sem volt ritka, hogy ezeket a megnevezéseket együtt használták. A *nemzetes* címet felváltva használták a *tekintetes* és a *nagyságos* cím-

mel. A *nemzetes és vitézlő uraimék* megszólítás a fénykorát a török időben élte. A nemzeteseknek a nemesi nemzethez tartozókat nevezték. A korra jellemző stílust példázza egy Zay Ferenchez 1560-ban címzett levél, melyben egyik nemesi szolgája így szólítja meg: „*Ez a levél adasék az nagyságos és vitézlő Zay Ferencnek, Eger várának fejedelmének nekem kegyelmes uramnak kezébe.*” A kezdő sorok pedig így hangznak: „*Nagyságos Vitézlő Tisztelendő uram.*” A *vitézlő* tipikus magyar, a nyugati nyelvekben nincs megfelelője. A *nemzetes* és *vitézlő* titulus gyakran szerepel együtt. A *tekintetes* egy idő után elveszítette régi „fényét” és *téns* lett belőle, ami minden polgárnak kijárt. A *tekintetést* a *méltóságos* váltotta fel, ami az arisztokratáknak járt.

A XVII. század a címek változásának kora, ekkor jelenik meg a *kegyes* megszólítás. Rákóczi György fejedelmet így címezték: „*Az én kegyelmes uram, ő nagysága, az tekintetes és méltóságos nagyságos Rákóczi György.*” Ezt a címet még fokozták is, így lett a *nagyméltóságú úr/asszony* megszólítás.

A *tisztelendő* és a *tiszteletes* kezdetben a világiaknak is kijárt, csak később lett az egyházi méltóságok megnevezésének a része.

Az *urambátyám*, a *bátyámuram*, a *nénémasszony*, az *ágyomasszony* a családba beházasodott új családtag megnevezései voltak. Az *úrasszony*, illetve az *ifjúúr* már társadalmi, vagyoni rangot jelentett.

A szóbeli üdvözlés gyakori kiegészítője a nem nyelvi kommunikáció, többek között a kézfogás, a kézcsók, az integetés, a fejbiccentés.

Kalap viselése esetén a köszönéssel együtt meg szokták emelni a kalapot. Ez is egy régebbi köszönési forma, manapság a férfiak ritkán hordanak kalapot. Ezt is már csak falun figyelhetjük meg, ott viszont még ma is szokás. Hogy melyik kezünkkel emeljük meg a kalapot? A távolabbi kézzel szokás, és illik hozzá bólintani is. A nőknek ennél sokkal egyszerűbb a helyzetük: nekik nem kell a kalapjukat megemelni, csak a fejükkel bólintanak és mosolyognak a köszönéshez.

A kézfogás az egyik legrégebbi üdvözlési forma. Azért nyújtottak egymásnak kezét az emberek, hogy megmutassák, nincs náluk fegyver, békés szándékkal közelednek. Ezt igazolja egyik szólásunk: *Itt a kezem, nem disznóláb*. Kevesen tudják, hogy régen a pisztolyt hívták gúnyosan disznólábnak. Más kultúrákban is a fegyvertelenségre utal a szívre tett kéz, vagy az összekulcsolt, keresztbe tett kar. Természetesen a kézfogásnak is vannak szabályai: mindig a fölérendelt nyújtja először a kezét, az alárendelt pedig elfogadja azt. A kézfogás nem tart sokáig. A felajánlott kézfogást el nem fogadni nagyon sértő.

A katonák köszönés nélkül is tudják üdvözölni egymást: ez a tisztelgés. Valamikor a harcosok sisakot viseltek, amely teljesen eltakarta az arcukat. Amikor találkoztak, felemelték a sisak rostélyát, így mutatták meg az arcukat. Ez a mozdulat maradt meg a tisztelgésben.

5. Alaposan figyeld meg Szinyei Merse Pál 1873-ban festett Majális című festményét! Véleményed szerint hogyan szólíhatták egymást a kép szereplői? Írd le párbeszéd formájában!

Szinyei Merse Pál: Majális

Gyűjts az általad tanult idegen nyelvekből megszólításokat! Keress hozzájuk magyar megfelelőket!

A BESZÉLŐ – A KÖZLÉS MEGHATÁROZÓJA

Az egyén személyisége mindig meghatározza a beszélgetés menetét, kibontakozását.

Udvariassági alapelvek:

- Légy tapintatos, maximalizáld az udvarias gondolatok kifejezését!
- Légy nagylelkű, mindig vedd figyelembe a beszélgetőpartner szempontjait!
  - Dicsérd!
  - Fogadd szerényen más dicséretét!
  - Kerüld a nézeteltérést! Ha nem lehet, akkor is maradj higgadt! Ne emeld fel a hangod – sehova nem vezet!
- Légy rokonszenves!
- Kerüld a csendet!
- Tartsd szóval a beszélgetőpartnert!

Megismerkedéskor kit mutatnak be kinek?

- Az idősebbet a fiatalabbnak.
- A fiatalabbat az idősebbnek.

6. Figyeld meg, hogy az alábbi mondat szavai sorrendjének felcserélésével hogyan változik az információ! Alkoss hasonló mondatokat!

Minden nap reggeltől-estig kell dolgozni a gyárban.
A gyárban reggeltől-estig kell dolgozni mindennap.
Dolgozni kell a gyárban reggeltől-estig mindennap.

Ha belépünk valahova, a megjelenésünkkel magunkra vonjuk a figyelmet. Azzal pedig, hogy a sok köszönési forma közül melyiket választjuk, szinte biztos, hogy megalapozzuk a rólunk kialakuló véleményt.

Egymás üdvözlése, köszöntése ősidők óta létezik. Talán ez volt a legelső illemszabály, amit az ember megalkotott. A köszönésnek ezért kiforrott szabályai vannak.

A szóbeli köszönés minden kultúrában jelen van, legtöbbször jókívánságunkat fejezzük ki vele. Egyben a tiszteletadást is megmutatja: *észrevettelek, ezért köszöntelek*. Rendszerint a napszaknak megfele-

lelően köszöntjük a másikat. A *Jó reggelt!, Jó napot!, Jó estét! és Jó éjszakát!* után illendő a *kívánok* szót is hozzátenni. Régebben elterjedt volt a *Kézét csókolom!*, napjainkban már csak a gyerekek használják a rövidített formáját: *Csókolom!*

Kézcsók (részlet a Cirano de Bergerac c. előadásból)

Függ a köszönés a társadalmi helyzettől is. Mindig az alárendelt köszön előre, a fölrendelt pedig kötelezően válaszol. Tehát a férfi köszön előre a nőnek, a fiatal az idősebbnek, a beosztott a vezetőnek és a diák a tanárnak.

Elköszönéskor, távozáskor az ismételt találkozásra illik utalni a köszönéssel. Erre a legmegfelelőbb és legelfogadottabb a *Viszontlátásra!* Rövidebb változata, a *Viszlát!* a zsargonban használatos: bizalmaskodó, nem illendő. Kórházban viszont nem illik azt mondani, hogy *Viszontlátásra!*, inkább alkalmazzuk a *Gyógyulást!* vagy *Jobbulást kívánok!*, illetve a *Minden jót!* formulát. Vidéken ez utóbbi mellett gyakori búcsúzási fordulat az *Isten vele* és az *Áldja Isten!*

Fontos kérdés: tegeződünk vagy magázódjunk?

A tegeződő köszönés a középkori latin *servus humillimus sum* (legalázatosabb szolgája vagyok) mondatból származik, ebből alakult ki a *szervusz* köszönésünk. A tegező köszönés mai modernebb, de illő formája a *szia*.

A tegezést csak a nő, azonos neműek között pedig a fiatalabbal szemben az idősebb ajánlja fel. Még a nagyon eltérő rangkülönbség sem engedi meg, hogy a férfi kezdeményezzen tegeződést nővel szemben. A felajánlott tegezést viszont sértés nem elfogadni, tehát vissza kell tegezni. A magyar nyelvben a tegezés volt az általános, az úr tegezte a

szolgáját és viszont, természetesen a felfele járó tiszteletet megadva. A magázás a XVI. században kezdett elterjedni német mintára. Sokan nem érzik a különbséget az emelkedett és tiszteletet kifejező *ön* és az általánosabb *maga* megszólítás között. Az *ön* és a *maga* a még régebbi *önmaga* szó kettéválásából keletkezett, melyből az udvariasabb, hivatalosabb változat az *ön* használata. Idegeneket mindig magázva szólítunk meg. Megszólítás lehet az *Asszonyom*, az *Uram*, fiatal nő esetén a *Kisasszony*, fiatal férfinél pedig a *Fiatalember*. A hivatali életben a rang és utána az *úr* vagy az *asszony* megszólítás a bevett szokás, például *igazgató úr*. A múlt századra jellemző megszólítás volt a *tekintetes*, *méltóságos*, a *kegyelmes*, az *őnagysága* vagy a *kiskegyed*. Ennek a rangokat és címeket komolyan vevő társadalomnak az volt az előnye, hogy tudták, kit hogyan kell szólítani. Régimódi köszönés a *Tiszteletem!*, az *Adjonisten!* – amire a válasz a *Fogadjisten!*, az *Alázatos szolgálója!* Régen a leggyakoribb a magázódó forma volt.

A túlzott haverkodás, bizalmaskodás azonban nem helyénvaló. Főleg a kiszolgáló személyzet, kereskedők részéről udvariatlanság, ha a fiatal kinézetű vásárlót tegezik... és viszont! Külön problémát jelentenek a jópofának és haladónak vélt bizalmaskodó fordulatok: *haver*, *testvér*, *őreganyám*, *drága*, *öcsi* stb.

A szóbeli üdvözlés gyakori kiegészítője a nem nyelvi kommunikáció, többek között a kézfogás, a kézcsók és a kalapemelés, a tisztelés...

7. Fejezd be a mondatokat, és magyarázd meg választásodat!

Például: Ha állat lennék, szívesen lennék oroszlán, mert ő az állatok királya!

Ha állat lennék, ...
Ha virág lennék, ...
Ha valaki más lehetnék, ...

8. Levelet kapsz, amelyben értesítenek, hogy nyertél egy táborozási lehetőséget külföldön, a meghívóban ez áll:

Kedves nyertes!

Kérjük, hogy a szükséges kellékek mellett csomagolj be magaddal 5 olyan tárgyat, amelyek segítségével be tudod mutatni a szülőhelyedet! Jó készülődést és szép nyarat kívánunk!

Te mit választanál? Indokold meg a döntésedet!

Fejtsd ki, mit jelentenek az alábbi idézetek!

Nem érez, aki érez szavakkal mondhatót. (*Vörösmarty Mihály*)
 Mindenki lépik egyet. (*Mikszáth Kálmán*) Minden nap megszűnik valami, amiért az ember szomorkodik, de minden nap születik valami, amiért érdemes élni és küzdeni. (*Hérakleitosz*) Tanulj a tegnaptól, élj a mánapnak és reménykedj a holnapban. A legfontosabb azonban, hogy ne hagyd abba a kérdezést. (*Albert Einstein*) A felfedezés lényege: látni azt, amit már mindenki látott, de olyat gondolni, amit senki más nem gondolt róla. (*Szent-Györgyi Albert*)

A HALLGATÓ SZEMÉLYISÉGE, ANNAK HATÁSA A KOMMUNIKÁCIÓRA

a beszédpartnerek viszonya (a megértés mértéke, a közös nyelvhasználat, közös előismeret, beszédhelyzet)

A közlésfolyamat kialakulásában több tényező játszik lényeges szerepet. A beszélő és a hallgató állandó kölcsönhatásban áll egymással, a közvetlen beszélgetésben általában többször is szerepet cserélnek. A beszélő elgondolja, és kimondja gondolatait, a hallgató pedig felfogja, és értelmezi a mondottakat. A hallgató nem passzív résztvevője a folyamatnak, ezért gondolatainkat úgy kell megfogalmaznunk, hogy a hallgató a lehető legtöbbet foghassa fel belőle, és a kívánt hatással legyen rá.

A megértés természetes körülménye, követelménye, hogy a közlésfolyamat mindkét fél által közös, ismert nyelven folyjon. A magyar nyelvben zavart okozhat például a hallgató által nem ismert szakszavak (tudományos szakkifejezések, idegen szavak...) használata, vagy a bonyolult megfogalmazás, például az indokolatlanul hosszú, összetett mondatok használata. Ugyanilyen zavaró körülménye lehet a megértésnek, ha nem a megfelelő stílust használjuk az adott helyzetben.

9. Az alábbi szövegben egy beszélgetésnek lehettek a tanúi. Jellemezzétek a beszélő feleket! Mi gátolja a kommunikációt? Fogalmazzátok át a párbeszédet úgy, ahogy véleményetek szerint helyes!

A: Szervusz, hogy vagy?

B: Nem a legjobban. Tegnap elütött egy autó. Szerencsére kevéssel megúsztam: kiféletem a karomat, összevettem magamat, az új nadrágom is elszakadt.

A: Oh, milyen balszerencse, és még hozzá az új nadrágod! Képzeld, a barátomnak ugyanilyen márkás farmere van, az egyik belvárosi butikban vette méregdrágán..., de bocs, mit is mondtál?

B: Hát egy kocsi jött az úton. Neki lett volna előnye, de én azt hittem, hogy még átérek előtte...

A: Remélem, megvan a rendszáma. Az emberek mindent megtesznek, hogy letagadják a felelősséget. Felírtad a számát?

B: Hát persze, megálltak, kiszálltak a kocsiból. Igazán nagyon rendesek voltak...

A: Remélem, nem mondtad azt, hogy te voltál a hibás! A biztosítók nagyon komolyan veszik az ilyesmit manapság. Aztán még a balesetbiztosítást sem fizetik ki. Tudod, hogy mindig meg akarják úszni az ilyesmit. Szörnyű ez manapság!

B: Nem ez a probléma! Csak olyan nagyon megijedtem. Egész éjjel nem aludtam, hiszen nagyobb baj is lehetett volna...

A: Teljesen igazad van! Ezen a nadrágon már úgysem lehet segíteni. A legegyszerűbb, ha kidobod. Majd máskor nem leszel ilyen meggondolatlan!

B: A baj csak az, hogy alig merek lelépni a járdáról. Elfog a remegés, szédülni kezdek.

A: Hát igen, tudom, hogy ez szörnyű, de sokkal rosszabb is lehetett volna. Ha rágondolsz, mennyi baj van a világban – éhezés, háborúk, az AIDS, és mi itt egy tönkrement nadrágon rágódunk. Élve maradtál, nem lettél nyomorék sem, és ez a legfontosabb.

B: Igen, igazad van, de mégis...

A: Gyere és ebédeljünk. Majd én elfeledtetem veled az egészet.

Az értelmző szótárból keressétek ki az együttérzés, fölényeskedés, fontoskodás fogalmak jelentéseit!

10. Mutasd be osztálytársadat a neve elhallgatásával úgy, hogy öt jellemző tulajdonságát nevezd meg!

11. Melyik bemutatási forma nem illendő? Miért?

Bemutatom kedves barátomat...

Engedje meg, hogy bemutassam...

Ez egy ismerősöm...

A KOMMUNIKÁCIÓ EREDMÉNYESSÉGÉT BEFOLYÁSOLÓ NEM NYELVI ESZKÖZÖK

távolságtartás, gesztusok, arcjáték, tekintet, testtartás

A távolságtartás olyan magatartásforma, amely a kommunikáció során a két fél közti kapcsolatban jön létre.

Beszélgetéskor nem csak szavakkal kommunikálunk. Nagyon sok információt közöl a szemünk, az arcunk, a testtartásunk, a mozdulataink. Egymás felé fordulunk, ha beszélgetni akarunk, s ezt azért

tesszük, mert ösztönösen a szemünkkel is vizsgáljuk a másik fél viselkedését beszélgetés közben.

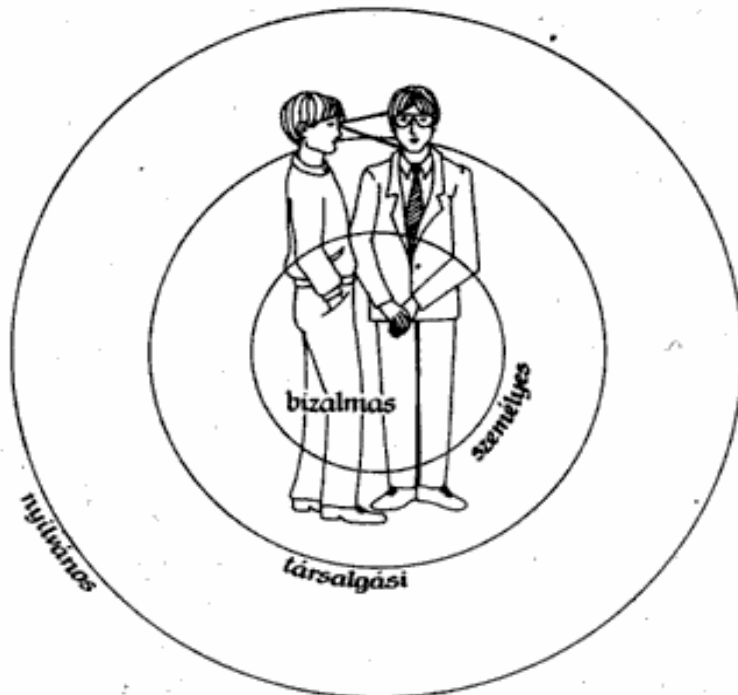
Mire az ember felnő, megtanulja azokat a normákat, udvariassági alapokat, amit a társadalom elvár tőle. Ez vonatkozik a társalgásra is. Megtanuljuk például leplezni indulatainkat – nem hadonászunk, nem szorítjuk ökölbe a kezünket vagy csikorgatjuk a fogunkat.

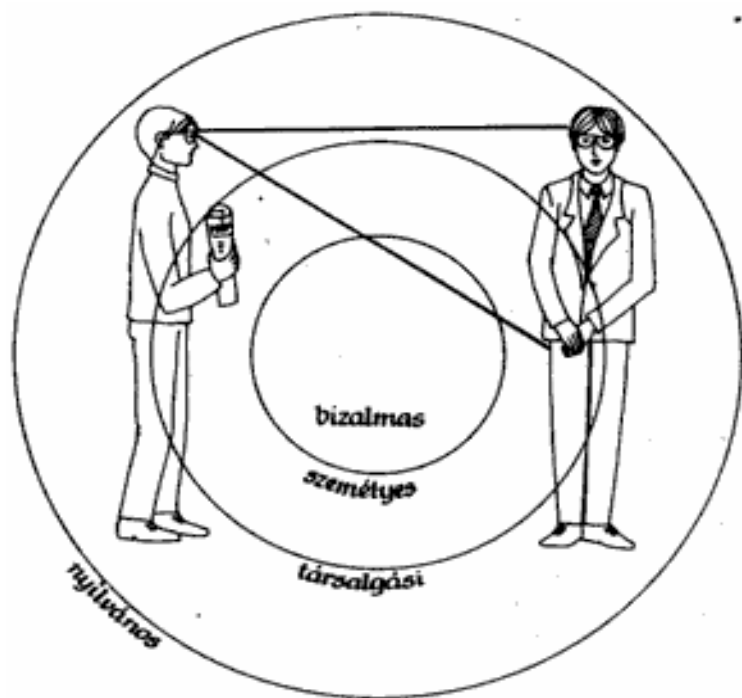
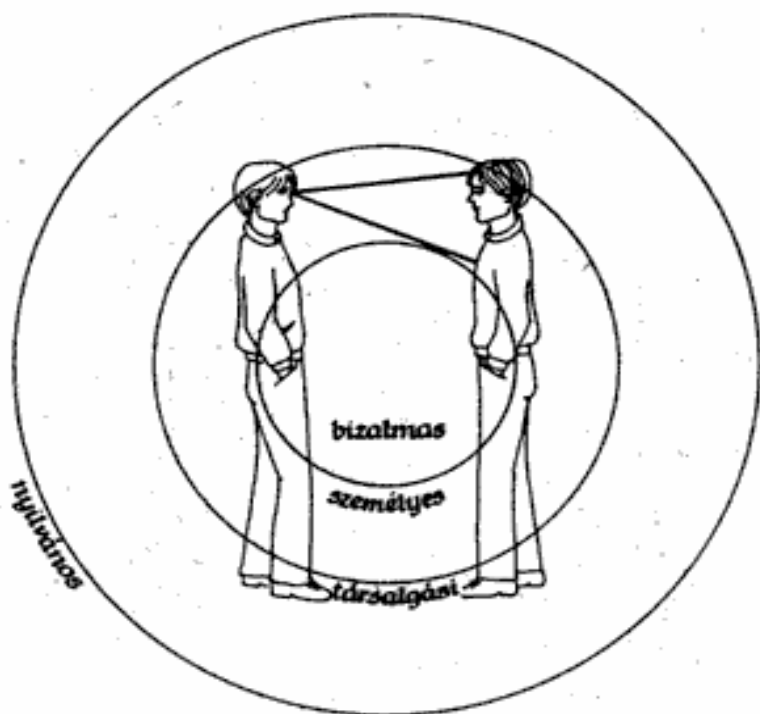
Testbeszédünk egy jelentős része azonban életünk végéig ösztönös marad. Például szóbeli kommunikáció közben a lábfejük is afelé fordul, akivel szívesen beszélünk. A felelő pedig már azzal elárulja felkészültségét, hogy a táblánál az osztály felé fordulva hova áll: a magabiztos tanuló középen állva fog felelni, a gyengébb feleletre képes pedig a táblához vagy a falhoz minél közelebb fog húzódni, ezzel is mintegy védekező állásba helyezi magát.

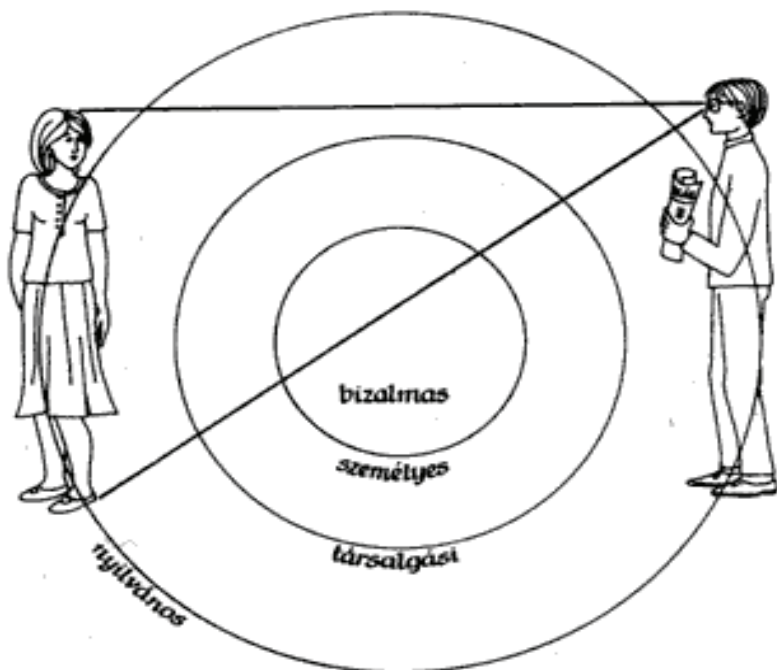
Aszerint, hogy beszélgetéskor kit mennyire engedünk közel magunkhoz, a beszélőpartnerek közötti távolság lehet:

- bizalmas,
- személyes,
- társalgási,
- nyilvános.

■ Figyeljétek meg az alábbi ábrákon a felek kommunikációját!

Az ábrák Wacha Imre A nonverbális kommunikáció eszköztára c. könyvéből valók

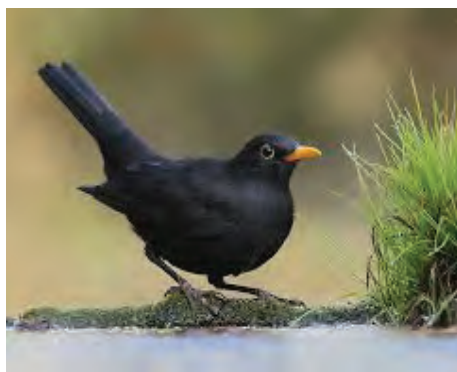

12. Keressetek minél több szinonimát a *tolakodó* kifejezésre!

13. Olvassátok fel az alábbi verset, majd számoljátok meg benne a magas és mély magánhangzókat! Véleményetek szerint befolyásolja-e a magas és a mély magánhangzók aránya a szöveg hangulatát?

Ha a világ rigó lenne

*Ha a világ rigó lenne,
Kötényemben ő fütyülne,
Éjjel-nappal szépen szólna,
Ha a világ rigó volna.*

*De ha a világ rigó lenne,
Kötényembe nem is férne,
Kötényem is honnan volna,
Ha egész világ rigó volna.*

(Weöres Sándor)

A gesztusok – kifejező kézmozdulatok.

A legtöbb kézmozdulat általánosan ismert. Ha a kommunikáló felek nem beszélnek egymás nyelvét, kézzel-lábbal is meg tudják értetni magukat.

Az útkereszteződésben álló forgalomirányító rendőr is nemzetközi gesztusokkal kommunikál. Ismersz ilyeneket?

Általánosan ismert dolog, hogy a délebbi népek sokkal temperamentumosabbak, hangosabbak, épp ezért több gesztussal kommunikálnak, mint az északon élő, nyugodtabb vérmérsékletű, „hidegebb” emberek. Ezt figyelembe véve elmondhatjuk, hogy a környezeti hatás is befolyásolja az egyén személyiségét, viselkedését.

14. Mutassatok be öt ismert gesztusnyelvi jelet, amelyet a televízióban vagy óriásplakátokon is gyakran láttok!

Arcjáték és tekintet – a kommunikáció legárulkodóbb elemei, hiszen érzelmeinket szemünk és arcunk tükrözi leginkább.

Azt szokták mondani: *A szem a lélek tükre.* Nem véletlenül fejlődött ki az a képességünk, hogy érzelmeinket az arcunk és a tekintetünk is tükrözi. Ez a tulajdonságunk a tagolt emberi beszéd fejlődésével együtt alakult ki, s bár az állatvilágban is megfigyelték a tekintet fontos szerepét, az arcjáték kizárólag emberi tulajdonság.

Az egész testünk kommunikál.

A testtartás nemcsak azt határozza meg, mit gondolnak rólunk mások, de azt is, hogyan vélekedünk önmagunkról. A legtöbbünket arra tanítottak, hogyha kihúzzuk magunkat, az jó benyomást kelt.

Tehát a testtartás nem más, mint a test „beszéde” kommunikáció közben.

Ha például érdekel a beszéd témája, egész testünkkel a beszédpartner felé fordulunk. A test tartása az érzelmi állapotra is utalhat, ha valaki boldog, kihúzza magát, de ha szomorú, magába roskad.

15. Miről árulkodik a képen látható kislány testbeszéde?

16. Tanulmányozzátok az alábbi ábrát és hozzatok fel példákat az életből olyan beszédhelyzeteket, amikor az alábbi mimikai jellemzőkkel találkozunk!

	sima, üres semmítmondó arc		szája bal sarkából beszél
	felvont szemöldök		szája jobb sarkából beszél
	leeresztett szemöldök		zárt, összeszorított állkapocs
	összevont szemöldök		keskeny mosoly
	szemöldök többszöri összevonása		száj nyugalomban
	mindkét szemöldök felvonása		lekonyult száj
	tágira nyitott szemek		gúnyos száj
	pislantás (kacsintás)		ajkbiggyesztés
	oldalra sandít		összeszorított fogak
	becsukja a szemét		fogakat láthatóvá tévő széles mosoly
	pislog		szögletes mosoly

17. Mi okozhat nehézséget az alábbi felek kommunikációjában? Írjátok le, milyen nyelvi és nem nyelvi eszközök állnak rendelkezésre a sikeres kommunikáció létrejöttéhez!

*főnök – beosztott
szülő – gyerek
tanár – tanítvány
fiú – lány*

18. Mutassatok be érzékletesen különböző érzelmeket (harag, düh, megbántottság, fájdalom, öröm, részvét...)

*a tekintet révén,
a testtartás révén,
a mimika segítségével,
mozdulatokkal!*

A KÜLSŐ KÖRÜLMÉNYEK HATÁSA

Eddig csak arról beszéltünk, hogyan kell viselkedni, milyen normáknak kell megfelelni a kommunikáló feleknek. Ne felejtjük el azonban, hogy a beszédhelyzetet például az is nagyban befolyásolja, hogy hol, **milyen helyszínen** történik a társalgás (nyilvános helyen, társaságban, kettesben, templomban, vendégségben, hivatali helyen, ...).

Egy adott beszélgetést az is erősen behatárol, hogy **milyen korú, milyen nemű, milyen érdeklődésű**, és a **témát mennyire ismerő** emberek között zajlik. Nem elhanyagolható a beszélők **pillanatnyi hangulata** sem. Az eredményes közlésfolyamatnak az is feltétele, hogy **közös ismereteink, előismereteink** legyenek az adott tárgyról.

Az élőbeszéd abban különbözik az írott szövegektől, hogy használata során a szavakon, mondatokon túl egy összetett hangzásforma is a segítségünkre van. Ezt a fülünkkel érzékelhető jelrendszert **metakommunikációnak** nevezzük. Az élőbeszéd megértést segítő eszközei tehát a nyelv zenei kifejezőeszközei (*hangszín, beszédtempó, dallamosság, hangerő* stb.) és a látható kommunikációs csatornák (*gestus, mimika* stb.). De létezik olyan élőszó (hangzó beszéd), amelyben csak a nyelv zenei eszközei vannak segítségünkre. Ilyen a rádiós beszéd, a telefonálás.

19. A beszélgetőtársak háttal egymásnak ülve próbáljanak beszélgetni, s a hangsúllyal, hangszínnel... érzékeltessenek valamilyen indulatot (a szövegből ne következzen), majd ugyanezt szemtől szembe fordulva, de csupán mozdulatokkal fejezzék ki! Beszéljék meg, milyen különbséget érzékelnek, milyen érzéseket váltott ki a két módszer! Ugyanez a gyakorlat elvégezhető úgy is, hogy mindig más-más tényezőt hagynak ki a kommunikációból (pl.: nincs mimika, vagy nincs mozgás, vagy nem néznek egymásra...).

20. Gyűjtsetek jókívánásokat

- születésnapra,
- újévre,
- az ifjú párnak,
- édesanyátoknak!

21. Olvassátok fel a verset és figyeljétek meg az ütemességét, ahogyan a vonat zakatolását idézi fel! Szerintetek mi okozza ezt a dallamosságot? Véleményeteket indokoljátok meg!

Kocsi és vonat

Jön a kocsi, fut a kocsi:

Patkó-dobogás.

Jön a vonat, fut a vonat:

Zúgó robogás.

Vajon hova fut a kocsi?

Három falun át!

Vajon hova fut a vonat?

Völgyön, hegyen át!

Zim-zim, megy a gép, megy a gép,

Fut a sínen a kerék,

Forog a kerék.

Zum, zum, nagy az út, nagy az út,

Fekete az alagút,

A masina fut.

(Weöres Sándor)

Írjatok olyan rövid ismertetést a számítógép tanulást segítő szerepéről, amelyet az ajánlott helyszínek valamelyikén lehetne felolvasni! Vegyétek figyelembe a célközönség összetételét, korát, számítástechnikai ismereteit!

- óvodás csoport délutáni foglalkozásán
- nyugdíjasotthonban
- baráti körben
- számítástechnikai szakértők előtt

Összegző táblázat

A NYELVI KOMMUNIKÁCIÓ SIKERESSÉGÉNEK KÖVETELMÉNYEI

ÜZENETKÖZVETÍTÉS	
a TÁRGYról	az ÉNről
Célja az együttműködés	Célja a jó benyomáskeltés
<ul style="list-style-type: none"> • Közlj elegendő információt, de soha ne többet, mint amennyi szükséges!	<ul style="list-style-type: none"> • Az érdeklődést, a kíváncsiságot igyekezz felkelteni, fenntartani és fokozni!
<ul style="list-style-type: none"> • Ne mondj olyasmit, amiről úgy hiszed, hogy hamis! Ne próbáld igazzá tenni!	<ul style="list-style-type: none"> • Igyekezz azonosulni beszédpartnered nézeteivel!
<ul style="list-style-type: none"> • Meggyőződés nélkül ne mondj véleményt!	<ul style="list-style-type: none"> • Ne marasztald el, inkább dicsérd a beszédpartnert!
<ul style="list-style-type: none"> • Légy érthető!	<ul style="list-style-type: none"> • Légy választékos!
<ul style="list-style-type: none"> • Kerüld a kifejezés homályosságát!	<ul style="list-style-type: none"> • Mindig mutasd műveltségedet, tájékozottságodat!
<ul style="list-style-type: none"> • Kerüld a kétértelműséget!	<ul style="list-style-type: none"> • Tartsd fenn a társalgás folyamatosságát!
<ul style="list-style-type: none"> • Légy tömör!	<ul style="list-style-type: none"> • Egy beszélgetésnek mindig jót tesz a játékoság, szellemesség.
<ul style="list-style-type: none"> • Tartsd be a sorrendet!	<ul style="list-style-type: none"> • Tartsd be az udvariassági szabályokat!

A SZÖVEG

bekezdés, mondattömb, arányosság, szerkezet, egység, haladás, folytonosság, tagoltság, teljesség stb.

A szöveg – teljes, befejezett közlés, amely kisebb egységekből (bekezdésekből, mondatokból...) áll.

Nyelvi megformáltságát tekintve: kerek, lezárt beszédszakasz.

Az alábbi szabályok jellemzik:

- **egység** – csak egyetlen fő témáról szól,
- **haladás** – a szövegrendezés fő szabályszerűsége, miszerint időben, térben, cselekményben egyaránt az egymásutániség a jellemző,
- **folytonosság** – a szöveg úgy épül fel, hogy tartalmi hézagok ne keletkezzenek benne, hanem a gondolatok láncszerűen kapcsolódnak egymáshoz,
- **tagoltság** – a szöveg szerkezeti elemei. Három egysége: bevezetés, tárgyalás, befejezés. Ezenkívül a gondolati egységek elkülönülését szolgálja: fejezetek, alfejezetek, részek, bekezdések, mondattömbök,

- **arányosság** – mind szerkezetében, mind tartalmában jellemző szabály, hogy a lényegi elemeket nagyobb hangsúllyal, kidolgozottabban, a kevésbé lényegeseket rövidre hagyjuk,

- **teljesség, befejezettség** – ha a témához tartozó lényeges elemekről lehetőleg mindent elmondunk, amit terveztünk. A zártságot a befejezéssel kell éreztetni.

22. Mi a véleményetek a *csinál* szó használatáról? Helyettesítsétek a megfelelő szinonimával! Fogalmazzatok a mondatok elé, illetve utána következő mondatokat úgy, hogy az eredeti mondatok összefüggő szöveggé álljanak össze!

Délután a leckémet csinálom.

Anyu vacsorát csinál.

A nagymama csinálja a lángos tésztáját.

Édesapa megcsinálja a bicikli kerekét.

A SZÖVEG SZERKEZETE

A szöveg olyan mondatok láncolata, amelyek tartalmilag is, formailag is összetartoznak.

A **kommunikáció iránya** szerint a szöveg lehet:

- *dialogikus* (kétirányú szövegek) – pl.: beszélgetés, vita, riport stb.
- *monologikus* (egyirányú szövegek) – pl.: előadás, levél, napló stb.

Az **előadás módja** szerint:

- *írott szöveg* – pl.: cikk, levél, kérvény, regény stb.
- *szóbeli szöveg* – pl.: beszélgetés, előadás stb.

A **szövegalkotás módja** szerint:

- *tervezett szöveg* (előre kigondolt, megszerkesztett) – pl.: vers, rendelet stb.
- *spontán szöveg* (adott pillanatban született) – pl.: beszélgetés, hozzászólás stb.

A **kommunikáció funkciója** szerint:

- *elbeszélő szöveg* (ami egy történetet mond el) – pl.: novellák, regények, ha elmesél valaki valamit.
- *leíró szöveg* (amikor egy tárgyról, vidékről, személyről, munkáról leírást adunk).
- *érvelő szöveg* (aminek a célja a meggyőzés; érveket vonultat fel.).

Az elbeszélő szöveg	A leíró szöveg	Az értekező-érvelő szöveg
<p>Elbeszélésnek nevezzük azokat az írásokat, amelyekben eseményeket mondunk el vagy írunk le.</p>	<p>A leírás tájak, tárgyak, növények, állatok, emberek, kitalált szereplők színes, hangulatos bemutatása.</p>	<p>Az értekezés írásakor arról kell beszámolnunk, hogy a tapasztalt vagy tanult összefüggéseket hogyan tudjuk logikusan rendezni.</p>
<p>A bevezetésben bemutatjuk a szereplőket, az esemény helyszínét, idejét, okát... Felkeltjük az érdeklődést.</p>	<p>A bevezetésben felkeltjük az érdeklődést a téma iránt.</p>	<p>A bevezetésben a célt határozzuk meg: mit szeretnénk megszerezni, bizonyítani, cáfolni...</p>
<p>A tárgyalásban betartjuk az időbeli sorrendet. A lényeges eseményekről részletesen, a kevésbé fontosakról röviden írunk.</p>	<p>A tárgyalásban egy pontból kiindulva haladunk a térbeli sorrendet követve, vagy az általánostól indulunk ki, és haladunk a részletes felé (bemutatjuk a külső, belső tulajdonságokat).</p>	<p>A tárgyalás általában két részből áll: az elsőben állításainkat soroztatjuk fel, a másodikban pedig részletesen bizonyítjuk azokat.</p>
<p>A befejezés lezárja az eseményt. Tartalmazhat megállapítást, véleményt, érzelmet, tanulságot, kívánságot.</p>	<p>A befejezésben összegezzük a mondanóinkat.</p>	<p>A befejezésben levonjuk a szükséges következtetéseket, kifejtjük, hogy elértük-e a célunkat.</p>

A kommunikációs szinterek szerint:

- magánéleti (levél, napló, beszélgetés, sms stb.),
- közéleti (felszólalás közéleti témában),
- hivatalos (kérvény, rendelet, felszólítás stb.),

- tudományos (tudományos előadás, szakkönyvek stb.),
- sajtóban megjelenő (hirdetés, cikk, riport stb.),
- szépirodalmi (regény, vers stb.),
- egyházi (beszéd, ima, szertartások szövegei stb.).

23. Az alábbi témák valamelyikével alkossatok rövid spontán és tervezett szöveget is! Milyen különbségek lesznek közöttük?

- egy hétköznapi reggeli készülődésről
- egy ünnepi reggel eseményeiről
- a játszótéren történetekről

24. Keressétek meg a mondatokban a hibásan írt szavakat! Csoportosítsátok a mondatokat témák szerint, majd a választott témára írjatok rövid elbeszélő szöveget!

Egy száll cérna van Zsófi kezében.
Mit var Zsófi ?
A gólya magasan szál.
Hallat visz a fiókájának.
Amikor lépcsőn jársz, néz a lábad elé!
Peti bámészkodott, ezért el is eset.
Hoz kötszert, Zsuzsi!

25. Írjatok olyan párbeszédet, amelyik reggelente, az első óra előtti öt percben hangzik el osztálytársak között!

Írjatok rövid ismertető szöveget kedvenc állatokról vagy növényekről!

A BEKEZDÉS ÉS A MONDATTÖMB

A szöveget kisebb-nagyobb szerkezeti egységekre szoktuk tagolni. Ennek több oka is lehet. Részben a szöveg tartalma megkívánja, hogy néha új gondolatsort indítsunk el, eltérjünk az eredeti tárgytól, illusztráljunk, részletezzünk, bizonyítsunk vagy cáfoljunk. Az ilyen szövegtagokra különösen figyelünk. Igyekszünk rájuk felhívni a figyelmet, a megfelelő helyre tesszük őket a szövegen belül, hogy minél jobban elérjék a céljukat, vagyis azt, hogy a befogadó vagy hallgató maradéktalanul megértse az egész szöveg üzenetét.

Ha jó a szöveg tartalmi szerkezete, a beszélő vagy író eléri az abszolút célját – megtörténik a meggyőzés.

A bekezdés – összefüggő gondolatsor, a szöveg egy megszerkesztett és lezárt része. Olyan mondatok sora, melyek egy téma körül csoportosulnak.

A szövegnek vizuálisan is részekből kell összeállnia. Nem szeretünk egy olyan olvasmányba belefogni, aminek nem látszik a vége. Néhány perc után a figyelmünk lankadni kezd, esetleg nem értjük, amit olvasunk. Tehát a szemnek észlelnie kell a szövegszakaszokat ahhoz, hogy az agy aktív maradjon az **információhalmaz feldolgozása közben**.

A bekezdés tartalmát a **tételmondat** tömöríti, amely a bekezdés tartalmának egymondatos összegzése. Rendszerint a bekezdés elején áll, de előfordulhat a végén, illetve a közepén is, sőt vannak bekezdések, melyekben nincs szó szerint megfogalmazva, de a bekezdés tartalmából következtethetünk rá.

A többmondatos szövegen belül a téma szerint előfordulhat szorosabban összetartozó több mondattömb is.

26. Írjatok le egy eseményt tudósítás formájában az osztályújságba! Hány bekezdés és hány mondattömb szerepel benne?

27. Alkossatok mondatokat a következő szópárokkal!

var – varr; orra – óra; zúg – zug

Az alábbi mondatok jelen idejű alakjaival írjatok szöveget!

*Megijedtem egy kutyától.
Elvesztettem a tornacipőmet.
Meglátogatott a nagymama.
Megünnepelték a névnapomat.
Levél érkezett a barátnőmtől.
Elkéstem a németóráról.
Meglepetést készítettem anyukámnak.
Megsérült a lábam.
Minden leckémet megtanultam.*

ÚTI BESZÁMOLÓ, ÚTLEÍRÁS, ÚTIRAJZ

Utazásainkról szívesen tartunk élménybeszámolókat. Ilyenkor felelevenednek az emlékek, előkerülnek a fényképek, előtenek minket az érzelmek. Ez a lelki állapot megnyilvánul a beszédünkben is: hangosabban és gyorsabban beszélünk, szavaink között sok lesz a díszítő elem, indulatszó stb.

Ilyen élménybeszámolót írásban is készíthetünk. Ebben az esetben néhány ismert típus közül választhatunk.

Az **úti beszámoló**nak van talán a legkötöttebb formája. Az úrlapon az alábbiakat kell röviden kitölteni:

hely
idő
program
észrevételek
összefoglalás
útleírás.

Ilyen okmányt jellemzően a tanulmányutakról hazatérve szoktak kitölteni. A stílusa száraz. Helyszűke és érdeklődés hiánya miatt nem megyünk bele a részletekbe.

Az **útleírás valamely utazásról beszámoló mű**, mely jellemzője, hogy főként a szerző vélekedéseit, benyomásait írja le, az eseményeket, látottakat rendszerint nem tudományos pontossággal rögzíti.

Az **útirajz a szépirodalomban gyakran előforduló műfaj**. Az úti élmények, tapasztalatok tárgyyszerű, olykor tudományos alaposágú előadására törekszik. Az útirajzot éppen az különbözteti meg az útleírástól, hogy írója inkább személyes benyomásait, hangulatait rögzíti.

Típusai: *úti jegyzet, úti levél, útinapló*.

Az útirajzban gyakori a felkiáltás, amelyben csodálatunknak, lelkesülésünknek, örömünknek adunk kifejezést.

Petőfi Sándor 1847 nyarán beutazta a Felvidéket, s erről az utazásáról számol be az *Úti levelek*ben. Ezeket Kerényi Frigyesnek (1822–1852), költőbarátjának címezte. Valójában nem jutottak el Kerényihez, tehát fiktív levelekről van szó. Petőfi a győri *Hazánk* című folyóirat szerkesztőjével kötött megállapodást útirajzának közzétételére.

Úti levelek Kerényi Frigyeshez

A mai utamban vagy nem figyeltem, vagy csakugyan nem volt semmi említésre méltó, kivéven Munkácsot. Ungvárról korán reggel vagy tulajdonképp későn reggel indultam el s délután értem Munkácsra. Míg kocsisom megkapatta lovait, én hirtelen megebédeltem, s siettem ki a statusz-börtönné alakult várat megtekinteni, mely a várostól egy jó negyed órányira fekszik a róna közepén egy magas kerek dombon. A domb oldalán szőlőt természetnek... nem szeretnék borából inni ... azt gondolnám, hogy a rabok könnyét iszom. Fölmentem a várba, az udvarokat s egy pár szobát bejártam, de a börtönöket nem mutatták meg, talán mert egyedül és egészen ismeretlen voltam, vagy senkit sem eresztenek a föld alá? nem tudom. Egy teremben többek között ott van Rákóczi Ferenc és Zrínyi Ilona arcképe is. Más helyen órákig elnéztem volna e dicső képeket, de itt csak futólag szemléltem őket, mert siettem kifelé. Tudj' isten, e falak közt úgy összeszorult keblem, hogy alig bírtam lélekzetet venni. Érzéseimet leírtam egy versben. Azok kínos érzések voltak. Az egész idő alatt, míg itt voltam, fülemben valami szellem szomorú dolgokat suttogott. Szavait nem is értettem, oly hal-kan beszélt, csak suttogását hallám, és ennek oly bús hangja volt. Azt sem tudom, ki volt e suttogó szellem? az emlékezet-e vagy a sejtés?... 1800-ban és 1801-ben az itteni foglyok egyike volt Kazinczy Ferenc. Szegény Kazinczy! szegény haza!

Munkácstól egy jó etetés Beregszász. Közönséges mezőváros, van benne gót templom, megyeház és magyar kocsmáros...

...Badaló mellett, Bereg- és Szatmár-megye közt, jöttem át a Tiszán, a szép Tiszán. Úgy szeretem e folyót, talán azért, mert tetőtől talpig magyar: hazánkban születik és hazánkban hal meg, és éppen az Alföldön vándorol keresztül, az én kedves Alföldemen.

Badalóval csaknem szemközt fekszik innen a Tiszán (tulajdonképen túl a Tiszán) Cseke, és a csekei temetőben Kölcsey Ferenc. Tavaly ősszel egy pár hétig laktam itt s meg-meglátogattam a szent sírt, melyben a legnemesebb szívek egyike hamvad. Halmánál nincs kőszobor, még csak fejfa sincs, melyre neve volna fölírva; de nincs is rá szükség, mert az oda lépő vándornak szívdobogása megmondja, ki van ott eltemetve.

Beregszász, július 12. 1847.

28. Olvasd el az alábbi szöveget! Útirajz-e vagy útleírás *Petőfi Sándomak* 1845-ben született Úti jegyzetek című írása?

...Egyik lovunk patkója leesett; míg azt fölütötték, folyton meredtek szemeim a Kárpátokra, az egymásra hányt millió piramisra. De lel-

kem, mint a gyermek, ki megpillantja, hogy gondviselője nem figyel rá, lelkem elsuhant észrevétlenül messzire, messzire, oda, ahol nincsenek hegyek, hol halmok is alig vannak, hol a Duna omlik méltóságosan, mint Vörösmarty hőskölteményei, hol puszták nyúlnak el, hosszan, mintha a világ végét keresnék, hol a látkör egy óriás palota, melynek tetején a napnak gyémántcsillárja s oldalán a délibábok tükrei függenek, mikben kedvtelve szemlélik magokat gulyák és ménesek... ide, ide szállt lelkem a Kárpátokról, az én édes hazámba, a szép Alföldre!

Mondjatok véleményt a szövegről! Idézzetek fel olyan tanult Petőfi-verseket, amelyekben hasonló témáról ír!

29. Írj egy utazásról szóló üdvözetletet a szüleidnek!

30. Képzeljétek magatokat Micimackó helyébe! Kalandozzatok a Százholdas Pagonyban, s írjatok róla útleírást!

Kukorica Jancsi sok csodás helyet bejárt, mire megtalálta a boldogságot. Keressétek ki azokat az állításokat a szövegből, amik földrajzilag nem hitelesek!

*Ekképen jutottak át Lengyelországba,
Lengyelek földéről pedig Indiába;
Franciaország és India határos,
De köztök az út nem nagyon mulatságos.*

*India közepén még csak dombok vannak,
De aztán a dombok mindig magasabbak,
S mikor a két ország határát eléri,
Már akkor a hegyek fölnyúlnak az égig.*

*Tudni való, hogy itt a sereg izzadott,
Le is hányt magáról dolmányt, nyakravalót...
Hogyne az istenért? a nap fejük felett
Valami egy óra-járásra lehetett.*

(Részlet Petőfi Sándor János vitéz című elbeszélő költeményéből)

TÉMAZÁRÓ

KÉRDÉSEK ÉS FELADATOK

1. Válaszolj a kérdésekre!

- Mit nevezünk kommunikációnak?
- Minek a segítségével kommunikálhatunk?
- Mi a nyelv meghatározása?
- Mi a beszéd?
- Mit nevezünk információnak?
- Mi a metakommunikáció?
- Mik tartoznak az információközlés nem nyelvi eszközei közé?
- Kire használták a *tekintetes* kifejezést?
- Milyen udvariassági alapelveket illik betartani társalgás közben?
- Mik a gesztusok? Soroljatok fel néhányat! Ezek miért lehetnek nemzetközileg használatosak?
  - Mit nevezünk mimikának?
  - Miből épül fel az egységes szöveg?
  - Nevezzétek meg a kommunikációban résztvevő feleket!

2. Mi a szöveg?

3. Milyen a szöveg szerkezeti felépítése?

4. Milyen lehet a szöveg?

- a kommunikáció iránya szerint
- az előadás módja szerint
- a szövegalkotás módja szerint
- a kommunikáció funkciója szerint
- a kommunikációs színterek szerint

5. Az írásos és szóbeli közlésnek milyen stílusai vannak?

6. Mi jellemző a szépirodalmi stílusra?

7. Mit nevezünk publicisztikai stílusnak?

8. Hol találkozhatunk a hivatalos stílussal?

9. Mi a különbség a bekezdés és a mondatömb között?

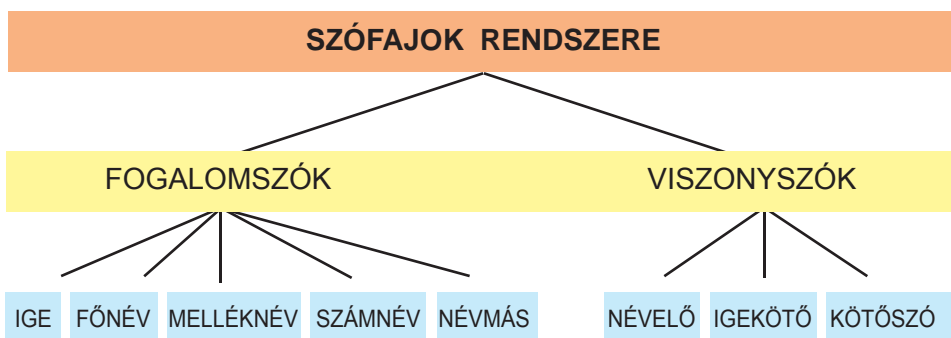
10. Milyen jellemzői vannak az úti beszámolónak, az útleírásnak és az útirajznak?

AZ ELŐZŐ OSZTÁLYBAN TANULTAK ISMÉTLÉSE

SZÓFAJOK

31. Foglald össze a szófajokról tanultakat!

Válaszolj a kérdésekre!

- Mi a szófaj?
- Mely szófajok tartoznak a névszók körébe?
- Mi a főnév? Hogyan csoportosítjuk a főneveket?
- Mi a melléknév? Milyenek lehetnek a melléknevek?
- Mi a számnév?
- Hogyan osztályozzuk a névmásokat?
- Milyen szófajokat nevezünk viszonyzóknak?
- Melyek a mondatszók?

32. Keresd ki a szövegből a főneveket és mellékneveket!

Alkonyodó árnyakat hozott a nagy folyó. Mint bágyadt lepkék, csüngő vitorlákkal ringtak a lomha bárkák. A túlsó partról, a vályogkunyhók közül, álmosan jajgató ének szállt a vizek fölé és behullt a halk locsogásba.

A papiruszerdők fölött gémek szálltak magasan, hol még nem járt a napsugár. Aztán a sötétedő nádasok magukhoz húzták a nagy, fehér madarakat.

Valahol fent a lilásra váló égen is mintha madarak kiáltottak volna, de látni nem lehetett semmit.

Az egyik bárka felcsavart vitorláján két fecske tollázkodott. Ők is felnéztek az alkonyba hulló égre, és talán láttak valamit, mert az egyik megszólalt:

– A Hideg Fény azóta sokszor megnőtt, Csí indulnunk kellene. Nem Kelé – a gólya – utazik ott fenn népével?

Csí hosszan nézett a kis pontok után, és azt mondta:

– Várunk még, mert a Hideg Fény most újul, és csak növekedésével jó útra kelni. Meg a szárnyad sincs még rendben. Tegnap is, ha nem vágok Karr elé – aki nem tudta, melyikünket fogjon meg –, elhurcolt volna valamelyik zátonyra, és most már szél hordaná meg a víz szép, fényes tolladat.

(Részlet *Fekete István* Csí c. művéből)

33. Csoportosítsd az alábbi szavakat! (ige, főnév, melléknév, számnév)!

alkony, színes, ötöd, erdő, alkonyodik, dolgozik, munkás, almás, sok, számtalan, dolgos, aranyos, arany, mester, festő, emelő, megnyerő, vezet, fedő, esteledik, szomorú, nagyapó

34. Pótold a következő köznevekben a hiányzó *j* és *ly* betűt!

tolva..., sü...edés, ibo...a, ...égpá...a, he...esírás, ünnepé...,
mo...irtó, te...fől, komo...ság, óha..., kasté..., tenge..., karva..., szenvedé..., für...

35. Kösd össze a gyűjtőneveket a nekik megfelelő állatok nevével!

Egyedi név

ló
sértés
szarvasmarha
juh
kutya

Gyűjtőnév

nyáj
gulya
konda
ménes
falka

36. Párosítsd a személyneveket és a műcímeket!

Molnár Ferenc
Arany János
Petőfi Sándor
Fazekas Mihály

Lúdas Matyi
A Pál utcai fiúk
Toldi
János vitéz

37. Írd ki a szövegből a főneveket, tüntesd fel, milyen toldalék járult hozzájuk!

Beléptem az udvarra, sehol sem találtam senkit, mindenütt kopár csend, elhagyatottság, por és szüette bútorok. A ház végében ült egy öregasszony. Megismertem, a dajkám volt, de ő nem ismert meg. Meg se mozdult a gerendáról, amelyen ült, és varrogatott valami férfiruhát. A vénasszony neve se jutott eszembe. Ha tán nevén szólítottam volna, akkor megmozdul, és tán rám ismer. Továbbmentem az elvadult kertbe. A domboldalon óriási sárga tökök ragyogtak az alkonyi napban: ez volt minden növényzet a kertben. És a tökök között, a porban egy rongyos bekecsű öregember ült: az apám. Talán éppen úgy festett, mint én mostan...

(Részlet *Krúdy Gyula* Ungi berkek c. művéből)

38. Pótold a közmondásokban a megfelelő mellékneveket! Magyarázd el a közmondások jelentését!

a) .... a bors, de ..... . b) A harag ... tanácsadó. c) A .... embert hamarabb utoléri, mint a .... kutyát. d) ... disznó makkal álmodik. e) .... embert még az ág is húzza. f) ..., mint a nyúl.

39. Olvasd el kifejezően *Móra Ferenc* meséjét! Mondd el a tartalmát!

A bécsi diákok

Világbíró Mátyás királyhoz egyszer három bécsi diák állított be a budai Várba. Jeles három szerzet volt: az egyiknek szép nagy, szélfogó fülei voltak, mint a túri kancsónak, a másiknak kávésfindzsával vetekedett a szeme, a harmadiknak olyan hosszú volt az orra, hogy két araszttal előtte járt a gazdájának.

– Kik vagytok, mik vagytok? – mosolyodott el Mátyás az érdeemes társaság láttára.

– Bécsi diákok vagyunk, urunk királyunk – hajlongott a három leány.

– Hát aztán mi járatban volnátok? – tudakozta Mátyás.

– Le akarjuk főzni a pesti diákokat. Hallottuk hírét, hogy fölvitte isten a dolgukat. Bársonyba járatod, kaláccsal eteted őket.

Úgy igaz az – bólíntott a király. – Úgy kell megbecsülni a tudományt, ahogy megérdemli.

No, akkor minket aranyba foglaltass, marcipánnal tarts, magyarok királya! Szem nem látta, fül nem hallotta párját a mi tudományunknak. Erdő az, nem berek, tenger az, nem patak, mint a pesti diákoké.

Megnézzük, hány zsákkal telik – mosolygott Mátyás csendesen, s odafordult a lapátfülűhöz: – No, fiam, hát mit árulsz?

A diák meglegyezgette magát a füleivel, s kevélyen jelentette:

Olyan fülem van, hogy még a fű növést is meghallom velem!

No, te ugyan kivágtad a rezet – intett neki Mátyás kegyesen. – Olyan jutalmat adok a tudományodért, amilyent érdemelsz. Megengedem neked, hogy ott hallgasd az országban a fű növést, ahol csak tetszik.

A tudós bécsi diák úgy ballagott ki az ajtón, mint akit leforráztak. Szégyenletében úgy beletakaródzott a fülebe, hogy azt se hallotta, mikor a findzsaszemű a helyébe toppant.

Hát te, mit tudsz szolgám? – kérdezte nyájasan Mátyás.

Még ennél is különbet – forgatta szemét a findzsaszemű. – Olyan éles a szemem, hogy még annak a hangyának a pislogását is látom, amelyik a köntösöd ujján mászik.

Az ám, csakugyan – pillantott Mátyás a dolmánya ujjára. – Bizonyosan a kertben hullott rám az előbb. Nesze, fiam, megjutalmazlak veled. Legalább lesz min gyakorolni a tudományodat.

Azzal a markába nyomta a hangyácskát a findzsaszeműnek. De úgy megzavarodott az istenadta, hogy az ajtót se látta meg az éles szemével, hanem mindenáron az ablakon akart kimenni.

Annál vígabban táncoltatta az orrát a harmadik bécsi diák.

Az ér a legtöbbit, amit én tudok – hunyorított Mátyásra a fél szemével. – Olyan orrom van, hogy a hetedik határból is megérzi a pecsenye szagát.

S akkorát szippantott a takaros orrával, hogy csak úgy lebegtek bele a bíbor függönyök. Mátyásnak meg a könnye hullott nevéttében.

Szaladjatok hamar! – kiáltotta oda a kamarásainak. – Hozzatok egy fehér cipót ennek a tudós embernek a pecsenyeszag mellé, hadd mártogathassa meg benne!

De nem várta az a cipót, hanem esze nélkül kisomfordált a palotából. Hanem az orra még egyszer olyan hosszúra nőtt, mint azelőtt volt, úgy kellett neki kocsin vitetni.

Azóta se főzték le a bécsi diákok a pestieket.

40. Írd le betűkkel a felsorolt számokat!

a) 11 564, 2 000, 1 138, 5 045, 1 269 287, 5 000 000, 12 000, 10 308, 8 001

b) $\frac{5}{6}$, $\frac{1}{3}$, $\frac{1}{10}$, $\frac{1}{2}$

c.) 3,14, 4,5

41. Pótold a szólásokban és közmondásokban a hiányzó névmásokat!

..... esze sincs, mint a tyúknak.

A kakas is úr a ..... szemétdombján.

..... a .....háza előtt söpörjön!

..... van a füle mögött.

..... másnak vermet ás, ... esik bele.

..... jó, ha a vége jó.

42. Olvasd el az alábbi szöveget, határozd meg a közlésfajtáját! Írd ki a mellékeveket, csoportosítva: előbb a tőszókat, majd a képzett szókat! Elemezd őket szerkezetileg!

Mindennél jobban csodálom anyanyelvemet

Miden nyelv mozgásban van, ha ugyan nem elmeszesedett, holt nyelv. Mondhatni: lüktető, lélegző, anyagcserét végző szervezet. Én csodálom a nyelvet, azt az emberi alkotást, ami állandóan tovább alakítja alkotóját. És, különösen az utóbbi időben, mindennél jobban csodálom anyanyelvemet, a magyar nyelvet. Jó ideig ugyanis öntudatlanul élt, dolgozott bennem, szinte csak az utóbbi időben kezdtem érdeklődőbben darabjaira szedni. Romlik a nyelv? Én nem tudom. Azt tudom, hogy mozog, változik. S gondoljuk meg: az újlatin nyelvek a latin „romlásával” keletkeztek, mégis, elég meglehetősen az olasz is, francia is, a spanyol meg nekem különösen tetszik. Persze, meg kell különböztetnünk levegőt és nyelvet. Ez nagyon fontos, mert néha mintha összetévesztődne. A levegő, hozzávetőleges meghatározással: színtelen, szagtalan, ízetlen, átlátszó gáz. A nyelv, a mi csodálatos, érzéki alkotásunk viszont különösen színes illatozó, ízes-zamatos, és a levegővel csak egy közös tulajdonsága van: áttetszően tiszta szerkezete.

(Részlet *Kiss Benedek* írásából)

Olvasd el a szöveget!

Miért gyűjtenek a hangyák egész nap ennivalót?

Hogy elláthassák élelemmel azokat a társaikat, akiknek odabent akadt dolga. A hangyaállam minden egyes tagjának megvan a maga feladata. Az egyik a vár építésében segít, és egész nap apró ágdarabkákat, fenyőtűket cipel haza, a királynő a boly mélyén a petéket rakja le, mások eleséget szállítanak, vagy éppen a petékből kikelt fiatal hangyákat gondozzák.

(*Irka*, 2013/3)

1. Írd le az alábbi földrajzi nevek **-i** képzős melléknévi alakját!

Tiszaásvány, Kárpátalja, Nyíregyháza, Botfalva, Vörös-tenger, Atlanti-óceán, Gellért-hegy, Holt-Tisza, Kelet-Európa, Krím félsziget, Szabadság tér, Ady Endre út

2. Alkoss összetett szavakat a megadott főnevekből!

alma, drót, cseresznye, óra, fa, gumi, szem, torony, festő, kerítés, kosár, állvány, torna, mag, csizma, üveg, ruha, labda

3. Olvasd el *Berda József* Gyönyörű c. versét, majd írd ki a mellézneveket! Zárójelben tüntesd fel ismereteidet a talált melléznevekről!

*Mintha kitűnő képkiállítást
néznél meg kiválóbbnál kiválóbb
festők változatosabbnál változatosabb
képeiben gyönyörködve: úgy nézegeted
a pompázó őszi piacot sok-sok
illatú-színű gyümölcseivel, gombáival,
zöldségfélével, melyek mind-mind a
megérett életet hirdetik s nem az
elmúlást, hörgő hervatag halált!*

AZ IGE

cselekvés, történés, létezés

A magyarul beszélők annyi igét csinálhatnak, amennyit kedvük tartja. Az anyanyelvünknek nemzetközien kiváltságos joga és irigyelt képessége mindazok részéről, akik hírét hallották. A nyugati nyelvek a főnevek elszikesítő szárazsága felé tartanak, eligétlenesednek.

Mi nemcsak főnévből, de szinte minden hangból, szisszenetből, már-már reccsenésből is teremthetünk igét. Még tulajdonnévből is. „Aladár rája schöpflintett egyet” – hangzott el még a Nyugat körében. Valakire tette, aki túlságosan adyzott. Ez a mi egyik gazdagságunk. Hogy szellemünket is fürgébben hasznosítsuk.

A főnév áll; az ige, a nyelvtan szerint is, cselekszik. Tőle mozog a mondat. Gyakorító igéink tanúsítják, alig van nyelv, amely annyira megőrizte volna a kifejezés ősi hajlékonyságát, mint a magyar. A szavak táncképességét a papírra rögzített mondatokban is.

(*Illyés Gyula: Naplójegyzetek (1979–1980)*)

Illyés Gyula Magyar krózosok c. írásában a magyar nyelv „igete-remtő” képességére hívja fel a figyelmünket. Valóban, az igék egészen másfajta szavak, mint a névszók: más a természetük, másképpen viselkednek. Legjellemzőbb tulajdonságuk : a hajlékonyság.

Ebben a tanévben részletesebben ismerkedünk meg az igével. Megtudjuk, milyen fajtái ismertek, milyen toldalékot vehetnek fel, hogyan változnak az igetövek toldalékoláskor stb.

AZ IGE FOGALMA, JELENTÉSE

Az ige személyek, dolgok cselekvését, létezését, a velük való történését kifejező szófaj.

Kérdései: mit csinál?, mit cselekszik?, mi történik?, mi van?

A **cselekvés** olyan tevékenység, tett, amelynek végrehajtásában a beszélő részt vesz, bekövetkezését akarja, elősegíti.

Például: felrajzol, kitakarít, felmászik stb.

A **történés** olyan esemény, amely a beszélő szándéka, közreműködése nélkül következik be.

Például: szétszakad, lemerül, kihajt stb.

A **létezés** szó arra utal, hogy valami vagy valaki *létezik, van, előfordul, nincs* vagy *nem volt*.

Az ige alakja kifejezi:

1. a *cselekvő személyét* (1. személy, 2. személy, 3. személy),
2. a *cselekvő számát* (egyes vagy többes szám),
3. a *cselekvés idejét* (jelen, múlt és jövő idő),

4. a *cselekvés módját* (kijelentő, felszólító, feltételes mód),
5. a *cselekvés határozott vagy határozatlan tárgyra való irányulását*, illetve tárgyaltalan voltát (tárgyas ragozás, alanyi ragozás).

Az ige a mondatban mindig állítmány.

43. Olvasd el a következő szöveget! Határozd meg a kiemelt szavak közül, melyik fejez ki cselekvést, valamint történést és létezést!

A kertbe néha **ellátogatott** a fák háziiorvosa: a zöldharkály is. S habár téli időben, disznótorok, névnapok idején senki sem szokott megbetegedni, de már csendesen tavaszodott, és a zöldharkály orvosi jegyzőkönyvecskéjéből **megállapította**, hogy mely fák azok, amelyek tavaly betegek **voltak**.

Egy napon kapta magát, és **meglátogatta** régi betegeit.

Ott **állott** egy százesztendőös vén ihar, amely már tavaly is nagyon **panaszkodott** derékfájdalmakra. Az ilyen vén csont **megérez** minden időváltozást. Ha pedig egy kis szél is akad: úgy tud nyöszörögni, sírdogálni az ilyen vén fa, mint valami lázas gyermek.

– No, hogy **vagyunk?** – kérdezte a zöldharkály, és **végigkopogtatta** a vén ihar mellét, hátát.

– Nem sokáig viszem én már, doktor úr, minden éjszaka fejszével **álmodom** – **nyögött** egyet a fa.

De a zöldharkály szorgalmasan kopogtatott tovább. Nem nyugszik ő addig, amíg alaposan meg nem tudja a baj okát, ha egyszer rátelepedt egy fára.

(Részlet *Krúdy Gyula* *Ki jár az erdőn?* c. könyvéből)

A jelentés szerinti csoportosítás nem mindig könnyű feladat. Vannak ugyanis olyan igék, amelyek egyszer cselekvést, másszor történést-állapotot fejeznek ki.

Például: A gyerek sértődötten **kifordult** a szobából. (cselekvés)

Kifordult az esernyőm a széltől. (történést)

Az ige cselekvést, történést és létezést jelentő szó. Cselekvést jelentő az ige, ha a cselekvés függ a cselekvő akaratától. A történést nem függ a cselekvő akaratától. Létezést kifejező igék a cselekvő létét vagy nemlétét fejezik ki (pl.: van (vagyok, vagy, vagyunk, vagytok), volt, lesz, nincs, sincs, él, létezik stb.).

Az ige mindig megmutatja a cselekvő személyét, számát, a cselekvés módját és idejét.

Az igehez járuló igekötő módosítja az ige jelentését (pl.: leír, felír, beír, kiír, átír, raír stb.).

44. Írd ki a szövegből az igéket csoportosítva aszerint, hogy cselekvést, történést vagy létezést fejez-e ki?

Ugyan mi lehet az a Mikulás. Itt csupa olyan dolog volt, amit eddig sose hallott a kislány. Ez a rossz, gondolta magában, hogy mindig más van, amiért ki lehet kapni. Minden szülőknél másért verik az államit. Dudáséknál ezér, Szennyeséknél azér. Itt meg a csúnya kiejtésért, pedig ezek a németek igazán nem is tudnak magyarul, oly különöseket mondanak, nem is értenek meg mindent magyarul. A nevük is csak olyan új név, Slógerek voltak, hallotta valakitől az utcán, egy asszony mondta: No azok a Slógerek, azok megnyúznak téged, jányom.

(Részlet *Móricz Zsigmond Árvácska* c. regényéből)

Részlet az *Árvácska* c. filmből

45. Pótold az igékben a hiányzó *j* vagy *ly* betűt!

lefű..., gomo...og, fo...togat, megfá...dul, mé...ít,

46. Cseréld ki a szavak kezdőbetűjét, hogy igét kapj! Az így kapott szavakat foglald mondatba!

gőz – ...őz, kör – ...ör, kés – ...és, vér – ...ér, kár – ...ár

47. Pótold a hiányzó igéket a szóláshasonlatokban!

- ....., mint a bunda.
- ....., mint hal a vízben.
- ....., mint a nyárfalevél.
- ....., mint szamár a hegyen.
- ....., mint kacska a nokedlit.
- ....., mint a fába szorult féreg.
- ....., mint szürke szamár a ködben.

1. Ki mit csinál? Gyakran hangzik el ez a kérdés. Nagyon egyhangú lenne a válaszod, ha a *csinál* igét tartalmazná. Hogy ezt elkerüld, pótold a pontok helyére a megfelelő igét!

Az ünnepi készülődés alkalmával mindenki csinál valamit. Anya a konyhában vacsorát ....., nővérem a szobában ....., édesapám az udvaron ..... . Én nagymamával az előszobában ....., nagyapa a fürdőszobában polcot ..... . Hamarosan .....

2. Olvasd el *Nádas Péter* írását! Az elbeszélés leggyakoribb szófaja az ige. Keresd ki az igéket, határozd meg a fajtájukat!

Nagyapa megcsóválta a fejét, egy intéssel félbeszakította nagyanyám fölolvását, és megkérdezte:

– Mit csinálsz te egész nap?

Az ágyukon feküdtem, fejemet a plafon felé fordítottam, és nem adtam választ. „Nem csinálok semmit” – gondolkodtam. – „Csak várom mindig, hogy mi történik.” Elképzeltem, hogy Szidike belép, majd az ajtón, karján a barnára égett hálóinggel, dadog valamit, nagyanyám meg

kiabál, és talán kihalássza a kulcscsomóját is a zsebéből, és hozzávágja dühében a lányhoz. Én meg csak feküdni fogok, és nyugodtan figyelem, hogyan somfordál ki a szobából sírva.

Nagyapám teljesen felém fordult, a vastag szemüveg alatt összehúzta szemét, úgy figyelt.

– Valóban, fiam, hát mit csinálsz te egész nap?

–... mondtam, hogy tanuljon, de hallgat ő rám? ... mint az anyja ... – mor gott nagyanyám és az ujjai közt ropogtatta az újságot. Szemüvege az orra végére csúszott, úgy pislogott rám.

– Sokat olvasok, nagyapa, meg tanulok is... – feleltem, nyugodtan bámulva továbbra is a plafont.

– Amikor én olyan idős voltam, mint te, már tanonckodtam. Már megtanultam egy szakmát. Nem jó ez, amit csinálsz – mondta.

– Amikor, amikor ... – mondta gúnyosan – mi nem jó?

– Az, hogy egész nap heverészel. Puhány lesz belőled! – csattant föl nagyapa, de nagyanyám dühödten ránézett, erős mozdulattal az orrnyergébe lökte szemüvegét, és rámordult nagyapára:

– Az orvos mondta, hogy pihenjen. Olyan vérszegény, hogy rossz ránézni.

– Ezt két éve mondta az orvos. Azóta nincs semmi baja ...

(Részlet *Nádas Péter* A Biblia c. kisregényéből)

3. Olvasd el, milyennek látta Bornemissza Gergely a királyi palota termeit! Milyen műfajú a részlet? Melyik szófaj hiányzik a szövegből?

A falakon királyképek és szentképek. Egy helyen lovas csatakép is. A bútorokon és falakon aranyozások. Egyik szoba rákszín, a másik liliomszín, a harmadik kék, mint a levendula. Mind más és más színű. Csak a kályhák fehérek, kívülről fűtöttek. Bútor valamennyiben kevés.

(Részlet *Gárdonyi Géza* Egri csillagok c. regényéből)

1. Olvasd el még egyszer a szöveget! Melyik mondatot lehetne kiegészíteni igével?

2. Mit gondolsz, miért hagyta el őket az író?

AZ IGE OSZTÁLYOZÁSA

a cselekvés és a cselekvő viszonya, a cselekvés irányulása, a cselekvés minősége

Az igéket a következő szempontok szerint osztályozhatjuk:

1. A cselekvő és a cselekvés egymáshoz való viszonya szerint az ige lehet

- a) cselekvő;
- b) műveltető;
- c) szenvedő;
- d) visszaható;
- e) ható;

2. A cselekvés irányulása szerint az ige lehet:

- a) tárgyas;
- b) tárgyatlan;

3. A cselekvés, történés lefolyásának módja, minősége szerint az ige lehet:

a) tartós-huzamos történésű:

- folyamatos;
- gyakorító;

b) cselekvést jelölő:

- mozzanatos;
- befejezett;
- kezdő.

Az ige fajai a cselekvő és a cselekvés egymáshoz való viszonya szerint

A cselekvő ige

A cselekvő ige arra utal, hogy:

- az alany maga végzi a cselekvést (pl.: *Anna virágot rajzol*);

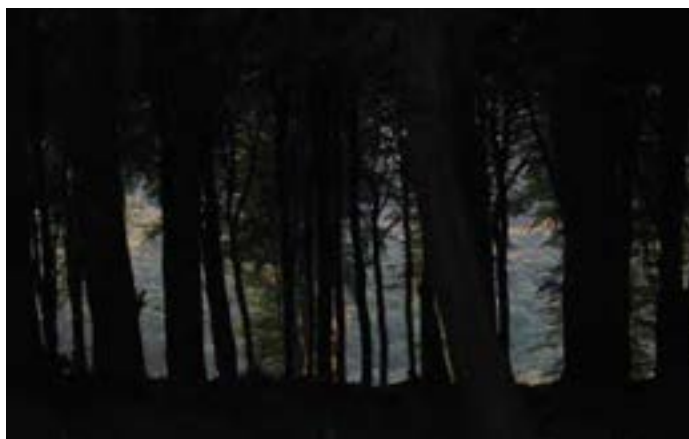
Anna virágot rajzol.

- az alannyal történik valami (pl.: *A kutya csontot kapott*);

A kutya csontot kapott.

- az alany létezik, vagy nem létezik (pl.: *Az erdőben nagyon sötét van*).

Az erdőben nagyon sötét van.

A cselekvő ige szerkezetileg lehet:

- **tőszó** (pl.: *fest, süt, néz*),
- **névszóból képzett szó** (pl.: *énekel, sóz*),
- **összetett szó** (pl.: *fúr-farag, izeg-mozog*),
- **szó értékű szókapcsolat** (pl.: *tótágast áll*).

48. Határozd meg a szöveg igéinek faját! Mit fejeznek ki?

A papagáj

A kastélyban történt ez a furcsa eset. A kastélyban élt egy tarka papagájmadár és két kiskutya. A papagáj két nyelven tudott beszélni: papagájnyelven és embernyelven.

A kiskutyák pedig pajkos, apró állatok voltak, de csak kutyanyelven tudtak beszélni.

Egyszer valami levélborítékot talált a szőnyegen a két kutya.

– Ez jó lesz nekem – szólt az egyik –, fejemre húzom csákónak.

– Ne tedd azt – szólt a másik –, inkább írjunk bele levelet, aztán küldjük el a falu végén kutyálgató tarka kutyának, a Hektornak.

– Jó lesz, de hol a toll?

– Húzzunk egyet a papagájból.

Meghallja ezt a papagáj, és tollait borzolva, ijedten kiáltja:

– Nem adok én író tollat sem rektornak, sem Hektornak!

Hiába kiáltozott a papagáj. Senki sem járt arra. A két kutya pedig nagyokat ugorva igyekezett tollat rántani a papagájból.

Egyszer csak, amint lebillentette ijedtében a legyezőjét, az egyik kirántott abból egy tollat.

– Jaj, de fáj! Jaj, de fáj! Ó, én szegény papagáj!

Azzal nagy sebesen elkapta a kiskutya legyezője végét, és úgy megcsípte, hogy az ijedten visított:

– Jaj, de fáj! Jaj, de fáj! Ereszd el már papagáj!

A másik kutya meg elesett ijedtében, de aztán, mikor látta, hogy a papagáj nem őbele kapaszkodott, csak nevette a cimborája baját.

No, de nem is kap egyhamar levelet a falu végén kutyálgató tarka kutya, Hektor!

(Gárdonyi Géza)

49. Írd le röviden, ki mit cselekszik este a környezetben!

50. Másold le a mondatokat, húzd alá az igéket! Határozd meg az igék fajtát, mondd meg, mit fejez ki! Elemezd az igéket szerkezetük szerint!

1. E bánatot magammal hurcolom. (*Juhász Gyula*) 2. Már október elején leesett a nagy hó, a Hegyalján, mikor még a termés a tőkén volt. (*Mikszáth Kálmán*) 3. Tótágast áll fején; ég felé a lába, megakadt valahogy a nyeregkápába.... (*Arany János*) 4. Dérré vált a harmat, hull a fák levele. (*Arany János*) 5. Erre sok vonat jön-megy és el-elnézem, hogy' szállnak fényes ablakok a lengedező szösz-sötétben. (*József Attila*) 6. Egypár méterrel volt idebb, mintha a szokott búsolójában ült volna, de hogy itt kinn volt, mégis megrendített. (*Németh László*) 7. S éjjel suhogok boldogan egy vad tavaszi fergetegben. (*Áprily Lajos*) 8. Visszapillant a nap a föld pereméről, visszanez még egyszer mérges tekintettel. (*Petőfi Sándor*) 9. Sürög-forog, jő-megy a népség be és ki, szűnes-szüntelen. (*Arany János*)

Mit jelentenek a következő szólások? Milyen alkalommal mondhatjuk őket?

Sír-rí, mint a hetes malac.

Lót-fut, mint a kutya az égzengésben.

Tipeg-topog, mint a hízó lud.

Úgy jön-megy, mint a forgószél.

Hányja-veti magát, mint a törbe esett madár.

Másold le a szólásokat, húzd alá az összetett igéket, magyarázd meg a helyesírásukat!

A műveltető ige

A műveltető ige arra utal, hogy az alany mással végezteti el a cselekvést, téteti, okozza, illetve előidézi azt (pl.: *A szobánk falára egy fát festettünk a szobafestővel*), vagyis a szobafestő végezte el a feladatot.

A szobánk falára egy fát festettünk a szobafestővel

A bohóc megnevezteti a gyerekeket (a bohóc okozza, előidézi, hogy nevéssenek a gyerekek)

Nagymamám tortát süttet a cukrásszal a születésnapomra
(a cukrász fogja megsütni).

Szerkezetileg a műveltető igék képzett igék (a cselekvő igékből képezzük).

A műveltető igék képzői kifejezhetik:

- **a cselekvés okozását, hogy egy másik tényezővel történjen valami:**

-at, -et (pl.: festet, nézet, várat (magára))

-tat, -tet (pl. neveltet, altat, fűttet)

-aszt, -eszt (pl.: fagyaszt, éleszt, apaszt)

-t (pl.: serkent)

-lal, -lel (pl.: érlel, hizlal)

- **a cselekvés eltűrését, megengedését:**

-tat, -tet (pl.: hibáztat)

- **utalhat a cselekvő tartalomra:**

-ít (pl.: szakít, állít)

-al, -el (pl.: forral, növel)

-lal, -lel (pl.: foglal, kérlel)

-ajt, -ejt (pl.: szakajt, veszejt)

51. Keresd ki a népdalokban előforduló igéket! Határozd meg a fajtájukat!

a) *Elmegyek, elmegyek,
hosszú útra megyek,*

*hosszú út porából
köpönyeget veszek.*

*Búval és bánattal
kizsinóroztatom,
hulló könnyeimmel
ki is gomboztatom.*

b) *Édesanyám rózsafája;
én voltam a legszebb ága,
de egy gonosz leszakasztott,
keze között elhervasztott.*

*Mindenkinek azt ajánlom:
szerelemnél jobb az álom,
mert az álom nyugalom,
a szerelem szívfájdalom.*

52. Keresd ki a szöveg műveltető igéit!

A második étel volt a birkapörkölt.

– Tessék kinek-kinek gondoskodni magáról, mert itt az ebéd vége – adta ki a házigazda a jelszót, s meg is rakták a tányérokot, mint egy-egy tokaji hegyet, vagy legalábbis kunhalmot, töltötték fel a birkaaprólékot a kövér piros lében.

Ez volt ám csak az igazi! Olyan íze volt, mint a boldogságnak. Még jobb, hiszen a boldogságot nem veszi észre az ember, de a birkapörkölt csillagot rúgat azzal, aki eszi.

– Nem ér semmit az a modern paprika; felfúvatják vastagra, fehérre, kövérre; fene látott ilyet, tököt nevelni a dinnyéből. Kövér fű ... Ez az igazi, az a régi magyar remek erős paprika, ez megadja az ízit az ételnek.

S úgy ették, minden melléklet nélkül, nem volt semmi saláta, vagy ugorka, vagy zöldség. Húst a hússal, zsírt a paprikával. Mire oda egyéb növény? Itt a bor! ... A hámozott szőlő ...

(Részlet *Móricz Zsigmond* *Úri muri* c regényéből)

kunhalom – az Alföldön a sík területen sokfelé megtalálható, kiemelkedő, mester-ségesen összhordott domb; a régi időkből maradt temetkezési emlék

53. Helyettesítsd be a mondatokba az **-at, -et** képzős igét vagy főnevet!

Az ..... , amelyet az igazgató ..... , ott hever az asztalon (*irat – írat*).

Bár szép dolog a ..... , az ügybuzgó titkár mégsem jelent meg, amikor elhangzott az igazgatói ..... (*hívatas – hívatás*). A titkár ugyanis éppen egy papírtekercset ..... a gépírózóval a földön, de az ajtó hirtelen kinyílik, és a ..... elviszi a papírokat (*huzat – húzat*).

1. Képezz műveltető igéket az alábbi cselekvő igékből!

bont, számol, köt, néz, fut, lő, sző, aszal, keres, nevel, kezel, tart

2. Alkoss mondatokat a következő szópárokkal!

fűzet – fűzet, furat – fúrat, csipet - csipet

A szenvedő ige

A szenvedő ige alanya nem végzi, hanem csak elviseli, elszenved, eltűri a mástól kiinduló cselekvést (pl.: *Megkívántatik, hogy mindenki végezze el a feladatát*).

Képzett ige. Képzője: **-atik, -etik, -tatik, -tetik** (pl.: *kerestetik, kéretik, (közhírré) tétetik*).

A szenvedő ige használati köre ma már igen szűk. Csupán néhány szenvedő igealak van általánosan elterjedve, pl.: *méltóztatik*, (ellen-szenzvel) *viseltetik*.

54. Keresd ki *Balassi Bálint* versrészleteiből a szenvedő igéket!

*Sok kísértet éri, mindenképpen rettentí,
Véled ijesztgeti, kétségre, kétségre siettetí,
Ki miatt majd elvész, ha véle jól nem téssz,
magát Pokolra ejti.*

(Kiben bűne bocsánatáért könyörgett...)

*Ti is, rárószárnyon járó hamar lovak,
Az kiknek hátakon az jó vitéz ifjak
Gyakorta kergetnek, s hol penig szaladnak,
Adassék egészség már mindnyájatoknak!*

(Búcsúja hazájától)

*Ha vétni mér, mindjárt megtér, s ha az bűn hozzáfér,
nem esik kétségben,
Isten lelke mert vezére, viseltetik teste
angyalok kezében,
Óják lábait, mint szemek fényit,
hogyan valamin ne üsse az kőben.*

(Deo, vitae mortisque arbitro)

*Az fiatal fához vagyok már hasonló,
ki még nyers és zöldellik,
Ki az tűzben lévén egyfelől nedvesül,
s másfelől égettetik,
Így egyfelől szívem tőled kínoztatik,
s ismét vigasztaltatik.*

(Borbála nevére)

55. Magyarázd meg a következő vicc jelentését!

- Milyen ige a *ver* – cselekvő, vagy szenvedő? – kérdezi a tanár úr. Mórckát.
- A tanár úrnak cselekvő, nekem pedig szenvedő.

Írd le a következő igék műveltető és szenvedő alakjait!

Minta: bont – bontat – bontatik

vet, márt, fest, gyűjt, süt, sejt, irt, nyit, szerkeszt

A visszaható ige

A visszaható ige arra utal, hogy az alany cselekvése önmagára hat, azaz a cselekvés az alanytól indul ki, és visszahat magára az alanyra, a cselekvés az alanyt éri (pl.: *öltözködik, mosakodik, fésülködik stb.*).

*A nővérem fésülködik.
(fésüli magát)*

Ezek az ún. **igazi visszaható igék**, melyek felbonthatók cselekvő igére és visszaható névmásra, pl. *borotválkozik* (borotválja magát), *vakaródzik* (vakarja magát), *mosakodik* (mossa magát), *törülközik*, *öltözködik* stb.

A visszaható igéknél szép számmal akadnak **álvisszaható igék** is, melyek kölcsönösséget vagy belső történést fejeznek ki, nem bonthatók fel cselekvő ige és visszaható névmásból álló szerkezetre.

A kölcsönösséget kifejező válfajuk azonban átalakítható hasonló szerkezetté, cselekvő ige és kölcsönös névmás kapcsolatává. Pl. kölcsönösséget jelöl az *ölelkezik* (ölelik egymást), *tegeződik* (tegezik egymást), *verekednek* (verik egymást).

Belső történést fejeznek ki pl. *gondolkozik*, *csodálkozik*, *búslakodik* stb.

A visszaható igék mind képzett szavak. Képzői:

-ód(ik), -őd(ik) – pl.: *húzódik, képződik*

-kod(ik), -ked(ik), -köd(ik) – pl.: *ruházkodik, fészülködik, verekedik*

-koz(ik), -kez(ik), -köz(ik) – pl.: *borotválkozik, törülközik, szépítkezik*

-óz(ik), -őz(ik) – pl.: *nyújtózik, rejtőzik*

-ódz(ik), -ődz(ik) – pl.: *kérődzik, hallgatódzik*

-ul, -ül – pl.: *tolul, nyomul pördül*

A visszaható cselekvés körülírására gyakori a cselekvő ige és a visszaható névmás kapcsolata. Az ilyen szerkezet használatát az indokolja, hogy nem minden cselekvő igének van meg a visszaható párja, ezek pótlására alkalmasak az említett kapcsolatok (pl.: *rászánja magát, jól érzi magát, kelleti magát* stb.).

Ha azonban él a visszaható képzős származék, használjuk inkább ezt, (pl.: *belekeveredik* (nem: belekeveri magát)).

Néha használhatjuk meglevő visszaható ige helyett is a névmásos körülírást, mert benne jobban érezhető a szándékosság, (pl.: *ámítja magát* (de: ámul)). Nem mondhatjuk a *szégyellje magát* helyett sem azt, hogy *szégyenkezzék* stb.

56. Határozd meg az igék faját! Mondj el róluk mindent, amit tudsz!

1. Tűnődik, fél lábon állva. (*Arany János*) 2. Fogalmam sem volt, hány óra lehet, csak most zárkóztam be ide, vagy az éj nagy részét átvirrasztottam? (*Németh László*) 3. Istvánéhoz hasonló hanggal csak a doni kozák kórusban találkozik az ember. (*Fekete István*) 4. Oldalt ül le a székre, összetett ujjakkal gondolkodik. (*Karinthy Frigyes*) 5. Erre

ő felkel az ágyból, fülét nesztelenül az ajtóhoz tapasztja, s hallgatózik. Nem hall semmi neszt sem. (*Kosztolányi Dezső*) 6. Három madár tollászkodik a faágon, három lányom férjhezadni nagyon bánom. (*Weöres Sándor*) 7. Az ember mindig hajlamos krajcáros jelképekben gondolkodni, mikor a világ tüneményeivel találkozik. (*Márai Sándor*)

57. Képezz visszaható igéket a következő igékből!

takar, húz, mos, mér, táplál, fésül, vakar, mentetet

58. Pótold az igék hiányzó magánhangzóit!

fárad...zik, hallgat...zik, kerget...zik, fésülk...dik, rázk...dik, kínáltk...zik, törülk...zik, zsörtöl...dik, árulk...dik

Keresd ki a népdal visszaható igéjét!

Amott kerekedik egy fekete felhő

*Amott kerekedik egy fekete felhő:
Abban tollászkodik egy fekete holló.
Várj meg, holló, várj meg, hadd izenjek tőled
Apámnak, anyámnak – jegybéli mátkámnak.*

*Könnyen megösmered ennek háza táját:
Piros rózsák lepik arany almáját...
Gyémánt az ablaka, – üveg az ajtaja:
Magának kék szeme, aranyszínű haja!*

A ható ige

A ható ige arra utal, hogy a beszélőnek lehetősége van a cselekvésre (pl.: fésülhet)

A ható ige kifejezheti, hogy:

- **valaki, valami** képes a cselekvésre, tud cselekedni: *nézhet, írhat, láthat;*
- **valakinek, valaminek** van módja, lehetősége a cselekvésre: *olvashat, tanulhat, utazhat;*

- **valakinek, valaminek** szabad, jogában áll cselekedni: *mehet, dönthet;*
- a **cselekvés, történés valószínűleg bekövetkezik:** *hullhat a hó, fakadhat;*
- a **cselekvés, történés szükségszerűen végbemegy, bekövetkezik:** *jöhet.*

A ható igét gyakran használjuk udvarias kérés kifejezésére (pl.: *Megkérhetlek? Leszállhatok?*)

59. Keresd ki a népdalsorokból a ható igéket!

*Erdő, erdő, kerek erdő.
De szép madár járja kettő!
Ha egyiket megfoghatnám,
Kebelemre szorítanám.*

*Ha galambom megfoghatnám,
Kalitkába bezárhatnám,
Környös-körül csókolgatnám,
Könnyeimmel megáztatnám
Az én kedves rózsabimbóm, galambom.*

*Ej-haj, gyöngyvirág,
Teljes szegfű, szarkaláb,
Bimbós majoránna!
Ha kertedbe mehetnék,
Piros rózsát szedhetnék,
Szívem megújulna.*

60. Másolás közben javítsd ki a szöveg helytelenül írt szavait! Húzd alá a ható igéket!

Nem akarom menteteni fegyverünket, de igazán beláthattya minden gondolkozó lény, hogy nekünk is szükségünk van valamijen eszközre, amelyel véhtagok hiányában megszerezhetjük táplálékunkat, vagy ha a szükség úgy hozza, védekezhetünk.

Vannak a családjukban olyanok is, akik elevenen nyelik le a táplálékot. Kiterjett rokonságunknak mindössze egyhatoda mérges; közülük legtöbbször amerikaiában élnek.

Higgyék el nekem, bárhol a világon kevés kétlábú halálát okozza harapásunk. Ehez még aszt is hozzá kell tenni, hogy mérgünkkel az orvosok több embert mentetek meg, mint ahánynak a halálát okoztuk. Sok esetben csillapított mirigyünk váladéka veszélyes, enyhítette reumás betegek fájdalmait.

(Részlet Mátéffy Zoltán és Kapocsy György Interjú állatokkal c. könyvéből)

61. Olvasd el a szöveget! Írd ki a szövegből az igéket, határozd meg a fajtájukat a cselekvés és a cselekvő viszonya alapján!

Húros és ütőhangszerek

A húros hangszerek meglehetősen népes családot alkotnak a hangszerek világában. Közéjük tartoznak a hegedűfélék és a gitár, de húros hangszer a hárfa, a citera és a zongora is. Ezek a hangszerek egy feszes húr rezegtetésével állítják elő a hangokat. A hegedűféléknél a húr meghajlításával hozzák létre a húr rezgését. A gitár, a hárfa és a citera húrjait pengetéssel szólaltatják meg, a zongorahúrt kalapáccsal ütik meg. A keltett hang magassága három tényezőtől: a húr hosszától, a súlyától és feszségétől függ. A rövidebb, könnyebb vagy feszesebb húr magasabb hangot ad.

Sok húros hangszer húrjai viszonylag gyenge hangot keltenek. Ezeknél a húrok rezgését átviszik a hangszertestre, s ennek rezonálása növeli meg a hangerősséget, hogy jól hallható legyen.

A hegedű és rokonai a húros hangszerek családjának legjellegzetesebb tagjai. A hegedűnek négy különböző súlyú húrja van, ezek hangolócsapok köré vannak feltekerve. A húr feszítésének megfelelő mértéke csapokkal állítható be. A megpendített vagy meghajlított húrok négy „természetes” hangot szólaltatnak meg. Más hangok képzése céljából a művésznek le kell fognia a húrokat: egy vagy több húrt a fogólaphoz szorítva megrövidíti a húrok rezgő szakaszait, így megnöveli a keltett hang magasságát.

A hegedű fedőlapját a rövid „lélek” köti össze a hegedű hátlapjával, ez viszi át a rezgéseket a hangszer hátlapjára. Ezzel az egész hegedűtest rezgésbe jön, majd a hang a fedőlap *f* alakú hanglyukain át kilép a hangszerből.

Az ütőhangszereket rendszerint faütőkkel vagy fakalapácsokkal szólaltatják meg. Gyakran az egész hangszer rezgésbe jön, és csattanó vagy zengő hangot ad, például a kasztanyetta és a cintányér. Az ilyen hangszerek hangjának magassága nem változtatható, csupán

erőssége. A dobok fő alkotóeleme a kifeszített bőrfelület, melynek erősebb meghúzásával magasabb hang keletkezik. A kisebb méretű dobok ugyancsak magasabb hangot adnak.

A hangolt, azaz dallamjátszásra alkalmas ütőhangszerek – például a xilofon – esetében egy sor rúd a hangképzés eszköze. A rudak egy-egy meghatározott hangot keltenek, a hang magassága azonban változtatható. A dob oldalán lévő csavarokkal lejjebb húzható az abroncs, ezáltal megfeszíthető a dob bőrfelülete és magasabb lesz a hang. A bőrfelület lazításával viszont a hang mélyebb lesz.

A xilofon, a vibrafon, a marimba és a hasonló hangszerek zongorabillentyűzethez hasonlóan elrendezett fa- vagy fémlapsorozatok. Az egyes lapok, faütővel megütve jellegzetes hangot adnak: a hosszabbak mélyebb hangokat szólaltatnak meg.

(Részlet *Macaulay David* Hogy is működik c. könyvéből)

1. Határozd meg az alábbi igék fajtáját a cselekvő és a cselekvés viszonya szempontjából!

fázik, hibáztat, elöntetik, bomlaszt, nyújtózik, elhamvad, kertészkedik, megnyugtat, dörgölődik, adatik, neveltet, elszámol, mosakodhat

2. Képezz a *csíp* igéből igéket, s magyarázd meg a képző jelentésváltoztató szerepét!

Az ige fajai a cselekvés irányulása szerint

A tárgyas és a tárgyatlan igék

A cselekvés irányulása szerint az ige lehet **tárgyas** és **tárgyatlan**.

A tárgyas ige olyan cselekvést jelent, amely valakire vagy valamire irányul (pl.: levelet ír, eszi a levest, vár valakit).

Tárgyas ige minden műveltető ige és a cselekvő igék egy része. A tárgyas ige tárggyal bővíthető. Lehet tárgyas és alanyi ragozású (pl.: *verset olvas – olvassa a verset*).

A tárgyas igét használhatjuk tárgyatlan értelemben is (pl.: *helyesen számol, jól főz*).

Tárgyas ige is előfordulhat tárgy nélkül (pl.: *befőz, elmosogat, letörölget* stb.).

A tárgyatlan ige olyan cselekvést jelent, amely nem irányul a cselekvőn kívüli személyre, dologra (pl.: *látatlan-kodik, inog, esik, siet*).

Tárgyatlan minden visszaható és szenvedő ige (amelyeknél mindig az alanyra irányul a cselekvés), valamint a cselekvő igék egy része.

A tárgyatlan igék nem bővíthetők, csak alanyi ragozásúak lehetnek (pl.: *esik, mosakodik, kapaszkodik* stb.).

Néha tárgyatlan ige is előfordulhat tárggyal (pl.: *állja a sarat, éli a világát* stb.).

Vannak olyan igék is, melyek egyik jelentésükben tárgyasak, másokban tárgyatlanok (pl.: *gyűlést tart – sokáig tart*).

62. Csoportosítsd az igéket irányulásuk szerint!

szalad, tanít, olvas, mosolyog, gyönyörködik, kedvel, kedveskedik, keresgél, álmodik, szórakozik, szórakoztat, táncol, old, nyafog, ábrándozik, süt, szemlél, dagaszt, dagad, olvastat

63. Alakítsd át a tárgyatlan igéket tárgyas igékké! Bizonyítsd be tárgyak hozzáadásával a kapott alakot!

ül, nevet, alszik, fáraszt, foglalkozik

64. Olvasd el a szöveget! Írd ki a tárgyas igéket!

Levergettem a havat egy kidólt fatönkről, s leültem. Gyönyörű az idő! Remek kilátás nyílt mindenfelé, emlékezetből a hegyeket is el tudtam magamnak sorolni, s kísértésbe jöttem, hogy ne menjek vissza, induljak el egy nagyobb túrára, így ahogy vagyok, állást, fizetést, ruhát, minden egyéb csomagot hátrahagyva, s Erzsinek is csak telefonáljak vagy írjak egy lapot, mondjuk Egerből. Képesnek éreztem magam arra is, hogy reggelig negyven-hatvan kilométert hagyjak magam mögött. A napot néztem, s egyszer csak megéreztem, hogy valaki engem néz. Elöl senki se volt, oldalt fordultam, s észrevettem egy nagyobbfajta kutyát a hátam mögött.

Ahogy felé fordultam, szembenéztünk, kicsit lesunyta a fejét s nézett. Nem lehetett messzebb tizenöt-húsz lépésnél, egy mogyorócserje takarta félig, abból lesett ki. S ahogy néztem, füttyentettem neki, de nem mozdult, ujjal pattintottam is, rájöttem, hogy nem kutya, hanem farkas.

(Részlet *Sarkadi Imre* Farkaskaland c. elbeszéléséből)

lesunyta – lehajtotta, a válla közé húzta

1. Mit csinál az, akire mondják?

Lógatja az orrát. .....

Hegyezi a fülét. .....

Lopja a napot. .....

Menti az irháját. .....

Tiszta vizet önt a pohárba. .....

Húzza a lóbőrt. .....

2. Olvasd el a következő mondat! Írd ki az igéket a cselekvés irányulása szerint csoportosítva!

Macskadomb

A tatárjárás idején a tatárok a Szolyva környéki völgyekbe özönölve feldúlták és felégették az útjukba eső falvakat, és mindenkit kardélre hánytak. A csernekhegyi klostrom melletti dombon menedéket keresett és elrejtőzött egy keresztény család a tatárok dühe elől. Biztonságban érezték magukat, ám egy szép napon a macskájuk nagy nyávogást csapott. A domb alatt elhaladó tatár járőrök figyelmesek lettek a szokatlan hangra, mert lakott helyet véltek felfedezni a dombon. Fellovagoltak oda, hosszas keresés után akadtak rá az elbújt családra, és annak minden tagját felkoncolták.

A köznép azóta Macskadombnak nevezi azt a helyet.

(*Kárpátaljai történetek és helyi mondák*)

klostrom – kolostor, zárda; **felkoncol** – brutálisan legyilkol valakit; rövid úton kivégez, koncokra felvagdál

TARTALOM

A nyelvi kommunikáció	4
Az egyén és a Kommunikáció	
A címzett, a beszédpartner. A megfelelő megszólítás	
A beszélő – a közlés meghatározója	
A hallgató személyisége, annak hatása a kommunikációra.....	
A kommunikáció eredményességét befolyásoló nem nyelvi eszközök.....	
A külső körülmények hatása.....	
Összegző táblázat: A nyelvi kommunikáció sikerességének követelményei	
A szöveg	
A szöveg szerkezete	
A bekezdés és a mondatrész	
Úti beszámoló, útleírás, útirajz.....	
<i>Témazáró</i>	
Ismétlés. A szófajok	
Az ige	
Az ige fogalma, jelentése	
Az ige osztályozása	
Az ige fajtái a cselekvő és a cselekvés egymáshoz való viszonya szerint.....	
A cselekvő ige.....	
A műveltető ige	
A szenvedő ige.....	
A visszaható ige	
A ható ige	
Az ige fajtái a cselekvés irányulása szerint.....	
A tárgyas és tárgyatlan ige	

Az ige fajtái a cselekvés, történéis minősége szerint.....	
<i>Témazáró</i>	
Az igetövek	
Az egylekú és többalakú igeböirele	
Az igeképzés	
Az igehez járuló ragok és jelek.....	
Az igemódok	
Az igeidők	
Az igeidők és igemódok kapcsolata.....	
Az ige személye száma, és ragozása	
Az igei személyragok	
Az igeragozás	
Az alanyi ragozás.....	
Tárgyas ragozás.....	
A rendhagyó (sajátos) igék ragozása	
A <i>v-s</i> tövű igék ragozása	
A <i>jön</i> ige ragozásav	
Az <i>sz-v</i> tövű igék ragozása.....	
Az <i>sz-d-v</i> tövű igék ragozása	
A <i>gy-n</i> tövű igék ragozása.....	
Az <i>ikes</i> igék	
Hiányos ragozású igék	
A személytelen igék.....	
Az egyszemélyes igék.....	
Helyesírási tudnivalók: a kijelentő módú igék helyesírása	
A felszólító módú igék helyesírása.....	
A feltételes módú igék helyesírása	
Az igekötők	

Az igekötők helyesírása	
<i>Témazáró</i>	
Az genevek	
A főnévi igenév	
Amelléknévi igenév	
A határozói igenév	
A határozószó	
Fogalma, alaki sajátosságai, mondatrészi szerepe.....	
A határozószó fajtái	
A tartalmas határozószók	
A névmási határozószók.....	
A határozószók helyesírása	
<i>Témazáró</i>	
A kötőszók	
A mondatszók	
A módosítószók.....	
Az indulatszók.....	
<i>Témazáró</i>	
A szóalkotás módjai	
A szóképzés	
A szóösszetétel	
A ritkább szóalkotási módok	
Mozaikszó-alkotás.....	
Tulajdonnevek köznevesülése	
A magyar helyesírás alapelvei	
Szövegértelmezési feladatok	
Szövegek és feladatok néma olvasáshoz	

Навчальне видання

БРАУН Єва Ласловна
ЗИКАНЬ Христина Імрівна
КОВАЧ-БУРКУШ Єлизавета Степанівна

УГОРСЬКА МОВА

Підручник для 7 класу для загальноосвітніх навчальних закладів
з навчанням угорською мовою

Угорською мовою

Зав. редакцією *А. А. Варга*
Редактор *О. О. Дебрецені*
Коректор *Г. М. Турканич*

Формат 70x100/16.
Ум. друк. арк. 18,14. Тираж пр.
Зам. № .

Державне підприємство
„Всеукраїнське спеціалізоване
видавництво „Світ”
79008 м. Львів, вул. Галицька, 21
Свідоцтво суб'єкта видавничої справи ДК № 4826 від 31.12.2014
e-mail: office@svit.gov.ua